

Evropské dimenze vzdělávání

Danuše Nezvalová

Vzdělávání v Evropě

Po prostudování této kapitoly dokážete:

- srovnat školské systémy v zemích EU na základě vybraných parametrů,
- pochopit cíle vzdělávání v některých zemích EU,
- porozumět vzdělávací politice EU,
- pochopit nezbytnost změn ve vzdělávání na základě měnících se vnějších podmínek a změn v životě evropské společnosti,
- zobecnit vnitřní proměny škol v EU.

Vzdělávání je součástí evropské společnosti a představuje jednu z jejích základních hodnot. Vzdělávání má podpořit orientaci na novou integrovanou Evropu, uznávající a respektující pluralitu a diverzitu v rámci evropského prostoru, respektující i mimoevropské kultury a hodnoty. Pochopit smysl a funkce vzdělávání v turbulentním prostředí evropského prostoru předpokládá porozumět změnám v životě evropské společnosti, v životním stylu, v prioritách sociální politiky, v nových podmínkách jak evropské, tak i globální ekonomiky a otevřeného trhu. Vzdělání plní významné funkce kulturní, sociální, ekonomické, personální, je v tomto měnícím se prostředí celoživotním procesem.

Proměny evropské hospodářské scény a společnosti

Má-li evropské hospodářství zůstat konkurenceschopné a zachovat prosperitu svých občanů, je jedinou účinnou odpovědí inovace a kvalita. V této otázce patří ústřední odpovědnost vzdělávacím systémům, které musí pružně a adekvátně reagovat na měnící se prostředí a poskytovat kvalitní vzdělání.

Demografické změny. Mění se modely demografického vývoje se v Evropě stávají námětem debat o národní politice. Zvláště zvyšující se průměrný věk populace klade nové nároky na organizaci společnosti a jejího hospodářství. Evropa stárne, asi 20% populace v EU dosáhlo věku nad 60 let. Tento podíl bude růst až do příštího století. Počet mladých lidí vstupujících na evropský trh práce je nižší než počet lidí odcházejících do důchodu. Výrazně se zvyšuje i průměrný věk pracovních sil.

Imigrační tlaky se zvýší, zejména příchodem lidí ze zemí mimo EU, z nichž velká část bude mít nízkou kvalifikaci. Zvýší se mobilita. Již dnes téměř 5% obyvatelstva zemí západní Evropy žije trvale v jiném evropském státě.

Technické změny. Tempo technické inovace je nepochybně nejviditelnějším jevem měnícího se prostředí. Tato vysoká rychlost technických změn má nepochybně podstatný dopad na pracovní sílu a její vzdělání. Hlavním rysem významného a trvalého pokroku v informační technologii je to, že hluboce mění způsob, jakým zacházíme s informacemi a daty. Důsledkem je posun k hospodářství založenému na větších vědomostech a dovednostech. Bylo by chybné posuzovat technické změny jen z úhlu informačních technologií. Technické změny jsou ve stejné míře výsledkem osvojení nových poznatků v oblasti materiálů, fyziky, chemie a biologie i systémového přístupu k těmto novým poznatkům. Stejně tak ekologické otázky jsou příkladem nově vznikající interdisciplinární potřeby.

Tržní změny. K základním změnám náleží globalizace trhů a tvrdší konkurence. Větší společnosti vypracovávají mezinárodní strategii pro své podnikání a očekávají globální konkurenci. Zákazníci očekávají vysokou jakost a spolehlivost, úplný servis, individualizovanou adaptaci na zákazníka a rychlou dodávku - to vše samozřejmě za nejnižší cenu. Tyto změny přinášejí řadu ekologických problémů. Aspekty ochrany životního prostředí se staly dodatečnými projektovými parametry v koncepci nových výrobků a služeb. Zároveň je zapotřebí, aby veřejnost měla hlubší základní vědecké znalosti a aby existovala lepší ekologická výchova.

Sociální změny. Současná společnost se vyznačuje celou řadou změn v sociálních vztazích, hodnotách a aspiracích. Sociologický výzkum ukazuje tendenci k většímu individualismu. Vyšší individualismus však může vést k rostoucí odpovědnosti, která bude od jednotlivců vyžadována. K tomu se částečně vztahuje postupující atomizace sociálních struktur. Standardní rodina, na níž byla vybudována většina sociálních systémů, se stává pouze jednou jednotkou mezi mnoha dalšími (svobodné matky, matek-otců samoživitelů). V Evropě stále klesá počet sňatků, klesá porodnost, zvyšuje se věk, v němž lidé vstupují do prvního manželství, stoupá stále počet lidí, kteří spolu žijí, aniž mají děti, trvale stoupá počet rozvodů. Mění se tedy struktura rodiny. Mění se také role rodiny. Nejcennějším vkladem rodičů do nové generace již není majetek, ale vzdělání. V západní Evropě slábne vliv církve, které stabilizovaly tradiční rodinu.

Základem pro vzdělávání se stává individuální svoboda, možnost volby, osobní rozvoj. Výchova dětí je poznamenána vysokým tlakem rodiny na školní výkon. Rodina budoucnost má, má svou silnou roli ve výchově dětí, ale v postmoderní společnosti je stále křehčím organismem. Kromě toho oprávněné aspirace žen, aby se s nimi jednalo rovnocenně jako s muži, mají mnoho dopadů na vztahy v rodině. Rostoucí vzdělanost matek silně ovlivňuje výchovu dětí. Způsob života lidí se celkově stává různorodějším a řídí se méně standardizovanými a méně uniformními vzory a vede k řadě subkultur, z nichž každá má odlišné hodnotové systémy a aspirace. Je potěšitelné konstatovat, že aspirace mladých lidí postupovat po vzdělanostním žebříčku se v posledních desetiletích celkově zvýšily.

Změny ve školním vzdělávání a v roli školy. Do 60. let tohoto století bylo podstatnou a hlavní rolí školy vybavit děti vědomostmi a dovednostmi pro život ve společnosti, seznámit je s jejími kulturními hodnotami a s jejími občanskými principy. V 60. letech nastaly v evropském školním vzdělávání radikální změny v souvislosti s demokratizačními reformami. Došlo k prodloužení školní docházky a zavádění integrovaných škol, poskytující vzdělávací příležitost heterogenním skupinám žáků. Prudce stouply počty středoškoláků a nastal tlak na vysoké školy. Současně se v té době měnil sociální kontext v důsledku zvýšení množství informací a vědeckých poznatků, v důsledku globálních a ekologických problémů. Škola nespĺnila očekávání, zaostávala za realitou. Kritika poukazovala na neplnění tradičních cílů školy, t.j. osvojení podstatných vědomostí, dovedností a postojů důležitých pro demokratickou společnost a národní kulturu.

V 70. letech byla zdůrazněna kromě společenské také individuální hodnota vzdělání a potřeba zdokonalujících a individualizovaných přístupů ke vzdělávání žáků. Posun nastal v pojetí rovnosti příležitostí. Začala nabývat na síle myšlenka celoživotního vzdělávání, v němž škola je chápána jako jedna z etap, otevírajících cestu k dalšímu vzdělávání v průběhu celoživotní dráhy.

V 80. a 90. letech se významným trendem stává tvorba kurikulárních standardů a systémů hodnocení. K významným principům patří rovnováha, spravedlnost a kompetentnost. Rovnováha je chápána jako vyváženost mezi osobnostním a sociálním rozvojem žáka, mezi

stanoveným standardem a individuálními, regionálními a národními vzdělávacími potřebami. Spravedlnost znamená vyrovnání podmínek. Kompetentnost se vztahuje k vybavení člověka takovými dovednostmi, aby byl schopen rozhodovat o vlastní budoucnosti, spolupracovat a účastnit se společných rozhodnutí, být součástí lidského společenství, být vstřícný, solidární a podporující lidskou soudržnost.

Cíle, záměry a úkoly vzdělávání

Cíle a konkrétní úkoly závisejí na přesvědčení a hodnotách společnosti a na jejich očekáváních, pokud jde o příspěvek vzdělávání k dosahování celkových společenských cílů. Proměny těchto přesvědčení, hodnot a společenských cílů, vyvolávají také změny záměrů v oblasti vzdělávání. Zkušenost však ukazuje, že to není přímočarý proces. Mezi tím, čeho si společnost přeje dosáhnout, a hodnotami a cíli, ke kterým směřuje vzdělávání, může existovat a často existuje časové zpoždění.

Hierarchie úkolů, záměrů a cílů odpovídá hierarchii právních předpisů a je zároveň hierarchií z časového hlediska. Obecné a dlouhodobé cíle jsou stanoveny v ústavě, konkrétní záměry ve všeobecném školském zákoně a jednotlivé úkoly jsou definovány v konkrétních školských zákonech

a vyhláškách, které místní školské úřady nebo školy samotné převádějí do podoby svých cílů. Na jedné straně se při tvorbě školské politiky projevuje snaha o soustředění na dosažitelné a relativně krátkodobé cíle a záměry a posun k řešení problémů krok za krokem. Při tomto postupu se obecné a dlouhodobé cíle nemění. Posun od zaměření na vstupy směrem k strategii orientované na výstupy, vedl k zdůraznění krátkodobých cílů, které lze vyjádřit ve formě měřitelných výsledků.

Větší autonomie škol a zúčastněných subjektů - rodičů, ředitelů a učitelů a někdy i žáků a studentů - však na druhé straně dala těmto subjektům rozsáhlejší možnosti určovat si vlastní úkoly v rámci svého projektu školy. Tyto projekty školy obsahují detailní popis výsledků, kterých má být dosaženo. Tyto výsledky však nemohou být bez souvislosti s cíli a hodnotami. Jedná se však jak o cíle, které přijala za své komunita školy a její okolí, tak o cíle, stanovené na národní úrovni.

Provést detailnější srovnání cílů v rámci západoevropských států však není jednoduché. Lze proto uvést jen několik všeobecných poznámek.

V Belgii stanovila Rada pro vzdělávání tři cíle:

- vychovat občany schopné rozvíjet a udržovat demokracii
- připravovat žáky na to, že se budou podílet na výkonu moci, což se stane zárukou právního státu, respektujícího jak všeobecné zájmy, tak i zájmy menšin
- snažit se o naplnění očekávání žáků a jejich spokojenost, což povede k rozvoji kladných postojů k sobě samým a ostatním

Finsko si přeje,

- aby všeobecné vzdělání bylo protipólem rostoucí specializace,
- hlavním cílem je pomoci žákům pochopit vývoj společnosti a jednotlivé události s tím související,
- všeobecné vzdělání má předat žákům schopnost celostního myšlení a osvobodit je od překážek, bránících rozvoji svobodného uvažování,
- vštípit chuť do učení.

Norsko formulovalo následující cíle:

- rovnost příležitostí ve vzdělávání pro všechny,
- společný národní základ znalostí, hodnot a kultury,
- učení, které je vysoce kvalitní, stabilní a přiměřené,
- příležitosti pro přizpůsobení na místní úrovni,
- značná míra profesní, pedagogické a organizační soudržnosti v rámci vzdělávacího systému,
- řízení prostřednictvím cílů.

Dánsko uvádí následující formulace pro vymezení cílů:

- zaměření na kvalitu a internacionalizaci,
- otevřené programy vzdělávání,
- řízení prostřednictvím cílů,
- výraznější orientace na trh s tím, že uživatelé uplatňují svůj vliv pomocí školních rad a prostřednictvím svobodné volby školy,
- vyšší efektivita a více studijních míst za méně peněz.

V Anglii k základním cílům náleží:

- zvýšit standardy na všech úrovních schopností,
- dosáhnout nejvyšší možné návratnosti prostředků investovaných do vzdělávacích služeb,
- dát rodičům širší možnost volby,
- nabídnout větší autonomii,
- zvýšit zodpovědnost,
- zvýšit rozmanitost typů škol, které jsou k dispozici rodičům a žákům.

Ve Francii uvádí následující cíle:

- posílit rovnost příležitostí ke vzdělání,
- zajistit vysokou úroveň kvalifikace pro všechny, jakož i přiměřenou přípravu na pracovní kariéru,
- zajistit skutečnou kontinuitu vzdělávacího procesu,
- otevřít vzdělávací systém mezinárodní spolupráci.

Tyto cíle mají mnoho společných jmenovatelů. Tři základní úkoly - rozvoj osobnosti, příprava na pracovní život a výchova k občanství - se výslovně nebo skrytě objevují všude. Ale jejich konkrétní formulace a význam, který je jim přiznáván, závisí na politických prioritách, tradicích a hodnotách, které se liší od země k zemi. Mnohé z cílů se týkají žádoucí strategie v oblasti řízení a organizace vzdělávacího systému a jeho celkových výsledků a efektivity. Druhá hlavní kategorie jsou individuální a kolektivní výstupy. Ve formulacích, které se objevují v cílech, je rostoucí význam přiznáván procesním úkolům, ale úkoly v oblasti produktů nebo výstupů jsou prvořadé. V západní Evropě jsou častěji uváděny úkoly dosáhnout lepší kvality, vysoké úrovně spolu s požadavkem na omezení zásahů státu a decentralizaci řízení vzdělávání. Značný význam se přikládá rozvoji osobnosti žáka, jeho výchově ke svobodnému uvažování a odpovědnému občanství. Vzdělávání se přiznává značná důležitost při rozvoji internacionalizace a evropského pochopení a spolupráce.

Povinné vzdělávání

Vzdělávání je povinné ve všech evropských zemích. Příslušná zákonná úprava ve většině z nich vznikla v 19. století. Povinná školní docházka začíná ve většině zemí ve věku 6 let, v některých zemích ve věku 7 let (Dánsko, Finsko, Norsko, Švédsko), a ve Velké Británii ve věku 5 let. V zemích západní Evropy převládá devítiletá povinná školní docházka. Výjimku tvoří Belgie, kde došlo v roce 1983 k prodloužení školní docházky formou částečné školní docházky.

V Portugalsku a Španělsku bylo v roce 1986 a 1990 schváleno rozšíření z 9 let na 10 let. Ve většině spolkových zemí Spolkové republiky Německo je zavedena devítiletá povinná školní docházka formou plnou, pouze v Berlíně, Brandenburgu, Brémách a Severním Porýní Westfálsku trvá 10 let. Kromě toho je zavedena povinná školní docházka formou částečného studia až do věku 18 let, takže celková délka školní docházky dosahuje 12 let. Ve Velké Británii je jedenáctiletá povinná školní docházka. Povinné vzdělávání však neznamená ve všech zemích povinnou školní docházku. Tak např. ve Skotsku, Finsku a Irsku mohou být děti ve věku školou povinném vzdělávány mimo školu za přísně kontrolovaných podmínek. Toho však využívá jen velmi málo rodičů.

Strukturální modely

Vzdělávací systémy jsou určitým způsobem strukturovány, t.j. rozděleny do hierarchicky uspořádaných úrovní. Vzdělávání se navíc nečlení pouze na stupně nebo cykly. V rámci každého cyklu existují ročníky odpovídající věku. To umožňuje přehledně postavit vedle sebe věk a odpovídající ročník. Toto uspořádání se objevuje ve většině schémat vzdělávacích systémů. To však předpokládá, že žáci od počátku do konce procházejí školským systémem neměnným tempem, aniž by jednotlivé ročníky opakovali.

Jsou však dvě úrovně, kde se systém kombinace věku a stupňů neuplatňuje vůbec, nebo jen v omezené míře:

1. První je mateřská škola, kde obvykle nejsou žádné ročníky, ale většinou jen oddělení nebo skupiny určené pro začátečníky a pokročilejší, tedy pro méně a více vyzrálé děti. Do těchto tříd jsou děti zařazováni ani ne tak podle věku jako spíše podle duševní a tělesné vyspělosti.
2. Druhou výjimkou je vysokoškolské vzdělávání. Systém ročníků v něm existuje, ale nehraje vedoucí úlohu. Základní princip zde spočívá v tom, že postup studenta systémem o několika úrovních (pregraduální a postgraduální), avšak bez ročníků, závisí na jeho individuálním pokroku a výsledcích.

Existují tři hlavní varianty, pokud jde o počet a uspořádání cyklů školní docházky od začátku primární až po ukončení vyšší sekundární školy:

1. Struktury se dvěma cykly, kde první z nich trvá 4 až 6 let a druhý 6 až 9 let - do této kategorie patří varianty 6 + 6, 5 + 7, 4 + 9.
2. Struktury s dlouhým prvním a krátkým druhým cyklem: varianty 8 + 4, 9 + 3, 10 + 2.
3. Struktury se třemi cykly různé délky: varianty 5 + 4 + 3 nebo 6 + 3 + 3.

Systémy první kategorie se vyskytují v těchto zemích: Rakousko, Německo, Lichtenštejnsko, Lucembursko, Belgie, Nizozemsko, Irsko, převážná část Švýcarska. Druhou kategorii lze nalézt ve skandinávských zemích, většině zemí střední a východní Evropy a v Portugalsku. Do třetí kategorie patří Anglie, Francie, Itálie, Řecko, Malta, Španělsko a Turecko.

Každý z těchto tří modelů má své historické opodstatnění. Obecně se dá říci, že první model je tradiční - po primární škole následuje sekundární škola. Po absolvování 4 - 6 let studia jsou žáci zařazováni do různých souběžných sekundárních škol, z nichž každá má pečlivě

vymezenou funkci z hlediska přípravy na další vzdělávání a trh práce a každá má své jiné postavení.

Další dva modely pocházejí z pozdější doby. Vznikly jako odpověď na požadavek, aby se zrušila selekce a aby v poválečné Evropě byla zaručena rovnost příležitostí. Souvisely jednak s demokratizací v dostupnosti sekundárního vzdělávání, jednak s tím, že vznikl trh práce nabízející hierarchicky uspořádaná povolání, kterým odpovídaly konkrétní typy vzdělávání a odborné přípravy. Všechny tři modely jsou dnes pevnou součástí evropské tradice.

Primární škola bývá většinou nečleněná, ale v řadě zemí je organizovaná v cyklech (dvou až čtyřletých), které vytvářejí prostor pro respektování individuálního rozvoje žáků. Délka primární úrovně se pohybuje od čtyř do sedmi let, v zemích EU nejčastěji činí šest let.

Struktura nižšího sekundárního vzdělávání, které je někde označováno za vyšší základní vzdělávání, je již po mnoho let spornou otázkou. Přesto ve většině členských zemí EU byla vytvořena společná nižší sekundární škola pro všechny žáky. Jen v malé části zemí zůstaly zachovány selektivní školy. Celkově lze však říci, že žáci navštěvují společnou školu až do zakončení povinného vzdělávání. Jednotné systémy vzdělávání však ve většině zemí západní Evropy nabízejí do určité míry diverzifikované i učební osnovy. K dispozici jsou bohaté možnosti vertikální i horizontální mobility.

Nižší sekundární vzdělávání v zemích EU bývá členitější a jeho délka se pohybuje od dvou (Belgie) do šesti let (Německo). Většina zemí certifikuje buď ukončení povinné školní docházky nebo ukončení nižšího sekundárního vzdělání.

Vyšší sekundární vzdělávání se tradičně dělí na dvě hlavní větve: všeobecnou a odbornou. Tyto dvě větve se dále dělí jednak na akademický všeobecný směr a neakademický všeobecný směr, druhá pak na odborný a profesní učňovský směr. Mnoho odborných škol se v současné době v důsledku prodloužení studijních programů překrývá po jeden rok či více let s vysokoškolským vzděláváním, a to jak z hlediska věku studentů, tak i úrovně obsahu vzdělávání.

Naproti tomu se nyní kladou zvýšené požadavky na uchazeče o studium na těchto školách, někdy se vyžaduje i dokončené všeobecné sekundární vzdělání. Cílem současných reforem v západní Evropě bude vytvořit nový vzájemný vztah mezi dvěma složkami vyššího sekundárního vzdělávání: mezi školstvím všeobecným a odborným. Vyšší sekundární vzdělávání stále více nabývá všeobecného charakteru a veškerá odborná příprava včetně učňovské se odsouvá na post-sekundární úroveň.

Existují ekonomické činitele, které hovoří ve prospěch harmonizace obsahu vzdělání na vyšší sekundární úrovni, jejímž konečným výsledkem může být strukturální integrace. Trh práce vyžaduje stále vyšší kvalifikace a způsobilosti a klesá poptávka po odborných pracovnících se střední kvalifikací. Další ekonomický argument spočívá v tom, že odborné vzdělávání a profesní příprava jsou mnohem nákladnější než všeobecné vzdělávání. Správní orgány, zejména regionální a místní, které hrají při financování odborného vzdělávání stále významnější úlohu, mají tedy pochopitelný zájem na tom, aby se všeobecně vzdělávací charakter odborných a učňovských kurzů posílil, a snaží se přenést odpovědnost za specializovanou odbornou přípravu na podnikatelské subjekty, které nepodléhají školským správním orgánům.

Dalším činitelem, který podporuje tento trend, je demografický vývoj. Klesající počet studentů sekundárních škol hovoří ve prospěch programů, zajišťujících přístup na vysokou

školu. Na školách o malém počtu žáků je obtížné zajistit diferencovanou vzdělávací nabídku. Objevují se tlaky na zjednodušení této nabídky, což prospívá programům všeobecného vzdělávání. Ve prospěch úzké spolupráce mezi různými typy škol a společného využívání zdrojů bude působit také požadavek na vyšší efektivitu. Poslouží zároveň jako silný argument slučování škol.

Počet studujících v odborném vzdělávání převažuje nad všeobecným: průměr za EU činí 54,4%. Ze zemí EU mají všeobecné vzdělávací směry převahu pouze v Řecku, Španělsku, Itálii, Portugalsku a Švédsku. Všeobecně vzdělávací směry vykazují více dívek než chlapců ve všech zemích. Vyšší sekundární vzdělání dokončí v zemích EU 75% žáků, ČR je v čele s 97,8%.

Variabilita všeobecného vzdělávání není tak velká jako u vzdělávání odborného. Např. francouzská střední všeobecně vzdělávací škola je tříletá. V Nizozemsku se studenti zařazují do různých proudů vzdělávání již ve 12 letech. K přípravě na vysokou školu slouží dva z nich: VWO (šestiletý, 3 roky náleží ke střední škole) a HAVO (pětiletý, 2 roky náleží ke střední škole). Z nich ten první je všeobecně vzdělávací a člení se dále na tři typy. Druhý je zaměřený praktičtěji. Na tento typ střední školy mohou vynikající studenti přestoupit i z nevýběrového směru.

Odborné vzdělávání a profesní příprava

Všude v Evropě prochází odborné vzdělávání procesem zásadních změn, způsobených nejen hospodářskou krizí ve všech částech Evropy, ale také rychlými technickými změnami, probíhajícími ve vyspělých společnostech a vyžadujícími zásadní restrukturalizaci kvalifikací.

V tomto ohledu existují mezi jednotlivými zeměmi značné rozdíly vzhledem k rozdílné úrovni ekonomického rozvoje. Nacházíme však i podobnosti, které získávají na důležitosti vzhledem ke globalizaci ekonomiky, k mizení překážek, bránících pohybu kapitálu, zboží, osob a služeb. Mezi klíčové parametry, které vytvářejí specifickou identitu systému odborného vzdělávání patří:

- charakter nabízených studijních programů,
- charakter kurikula,
- podíl teorie a praxe v rámci vzdělávacího programu,
- místo, kde se realizuje praktická část výuky (škola-firma),
- řízení odborného školství,
- platnost získaných kvalifikací a osvědčení.

Rozlišování mezi učňovským a odborným vzděláváním nemá racionální základ, ale přesto se stále používá. Byl oprávněný v době, kdy každý program vedl k získání konkrétní kvalifikace. Samozřejmě, určitá hierarchie stále existuje - rozdíly mezi kratšími a delšími kurzy, rozdíly podle profesí, na které se žáci připravují, rozdíly mezi programy s vysokým podílem všeobecného vzdělávání a programy, které jsou více zaměřeny na praxi. Obecně se podíl všeobecného vzdělávání zvyšuje, zatímco podíl odborné přípravy se snižuje.

Počet specializací se často snižuje z mnoha set na několik desítek, přičemž každá z nich připravuje pro dosti široké spektrum povolání. Zároveň se zvětšuje šíře jednotlivých specializací. Úzce zaměřené specializace ustupují těm, které jsou zaměřeny šíře, speciální dovednosti ustupují dovednostem univerzálněji použitelným, přenosným. Pojem přenosných dovedností má klíčový význam. Spočívá na předpokladu, že různé specializace a skupiny specializací mají společné jádro znalostí a dovedností. Reaguje tak na prosazování modelu

široce založené kvalifikace v technicky vyspělé společnosti. Absolventi tak získávají možnost pružněji reagovat na požadavky nejistého a proměnlivého trhu práce.

Evropské země se tradičně dělily na ty, kde se odborné vzdělávání odehrávalo především či výlučně na školní půdě, a na ty, kde se odehrávalo především ve firmách. Systém obvyklý v německy mluvících zemích spadá do druhého modelu, zatímco první model je typický např. pro Francii a Španělsko. Ostatní země leží v tomto dělení někde uprostřed.

Paradoxem je, že popularita duálního systému roste, přičemž v zemích, kde tento model tradičně převládá, dochází k jeho pomalému ústupu. Zaměstnavatelé již nejsou ochotni tolik investovat do odborného výcviku. Duální učňovské kurzy sledují trend směřující k získávání vyšších dovedností, které vyžadují důkladnější všeobecné vzdělání. Např. v Německu jsou učňovská místa v rostoucí míře obsazována absolventy gymnázií.

Dá se předpokládat, že v nepříliš vzdálené budoucnosti bude značná část profesní a odborné přípravy probíhat na vyšší post-sekundární úrovni a že sekundární vzdělávání bude zajišťovat především výuku všeobecně vzdělávacích předmětů v rámci přípravy na vyšší stupeň odborného vzdělávání. Na druhé straně je však pravděpodobné, že vzroste význam odborné přípravy probíhající ve firmách.

Výstupní certifikáty z různých druhů odborného vzdělávání se zpravidla liší podle toho, jak široké pracovní uplatnění absolventovi umožňují a zda mu umožňují pokračovat ve studiu na vysoké škole, respektive v terciárním vzdělávání. Lze rozlišit:

- certifikáty z technických směrů odborného vzdělání, které jsou získávány zpravidla na základě zkoušky obdobné maturitě;
- certifikáty z profesní (učňovské) přípravy, které jsou získávány zpravidla na základě praktické zkoušky, zpravidla neopravňují k přímému vstupu do terciálního vzdělávání.

Řízení školství

Řízení školství. Kompetence řízení jsou rozdělovány mezi státní (centrální), regionální a místní orgány. Konkrétní struktura řízení do značné míry kopíruje obecnou politickou strukturu. Uplatňuje se princip decentralizace a autonomie škol.

Státní kontrola škol. Stát kontroluje především základní a většinu středních škol, vysoké školy mají značnou autonomii.

Spoluúčast na řízení a rozhodování. Stoupá význam role skupin, které spolurozhodují o vzdělávání. Na všech úrovních jsou tvořeny poradní orgány a instituce. Na centrální úrovni existují národní vzdělávací rady, na místní úrovni Rady školy. Tyto orgány jsou složeny z reprezentantů učitelů a sociálních partnerů.

Hlavní funkce centra v demokratické společnosti

Utváření koncepce a strategie

- dlouhodobá koncepce a vize
- strategické plánování (srovnávací analýzy, strukturální změny)
- řízení a uskutečňování změn a inovací
- zajištění odpovídajícího postavení vzdělávacího systému ve společnosti, reagování na společenské potřeby

Politické působení

- vytváření mechanismů umožňujících participaci sociálních partnerů, vytváření společenského konsensu
- komunikace s veřejností

Financování, řízení a legislativa

- státní rozpočet
- legislativa
- selektivní intervence

Zajišťování kvality

- monitorování, evaluace
- standardy, centrální zkoušky
- školní inspekce
- podpůrné mechanismy
- učitelé

Dánsko

- Základní a nižší střední školy jsou řízeny orgány místní správy.
- Vyšší střední školy jsou v kompetenci provincií.
- Univerzity a další vysoké školy patří pod státní správu, mají vysoký stupeň autonomie.
- Hlavní články: parlament, ministerstvo, provinční rady (14), rady v obcích a městech (275), školní rada, rodičovské výbory (voleny na 4 roky, vztah škola-rodina).
- Soukromé instituce mají své vlastní řídicí orgány.

Finsko

- Řízení školství probíhá na 5 úrovních: parlamentu, vlády (a ministerstva školství), 12 krajů, místních orgánů a samotných škol. Předškolní výchova je pod správou ministerstva sociálních věcí.
- Hlavními orgány ministerstva školství jsou Národní rada pro všeobecně vzdělávací školy a národní rada pro odborné školy.

Francie

Správa a řízení školství spadají do pravomoci ministerstva školství. Na řízení speciálních oblastí se podílejí i další ministerstva (zemědělství, průmyslu, zdravotnictví, vnitra a spravedlnosti). Konzultačními orgány jsou Nejvyšší rada pro vzdělávání, Národní kurikulární rada, Poradní výbor pro odborné vzdělávání.

Od roku 1982 byly posíleny kompetence regionálních okresních a místních orgánů. Byly rozšířeny kompetence regionálních Akademií (26). Akademie je řízena rektorem. Rektorovi

podléhá řízení všech škol, včetně vysokých. Inspektoři Akademie kontrolují především základní školství. Do jejich kompetence patří také vzdělávání učitelů, mimoškolní aktivity, zdravotní péče o žáky, doprava do škol. Do akademického obvodu patří několik departmentů. K poradním institucím náleží Nejvyšší školská rada a Rada pro všeobecně vzdělávací a technické školství. Součástí decentralizace jsou samosprávné orgány středních škol.

Itálie

Charakteristická je koncentrace kompetencí v ústřední administrativě ministerstva školství. Decentralizace probíhá pozvolně. Centrální řízení je členěno na 13 generálních ředitelství a 4 inspektoráty. Na regionální úrovni fungují školské správy, do jejichž kompetencí spadají základní a střední školy. Dozírají na plnění centrálních regulativů.

Na státní úrovni působí Národní rada veřejného školství. Školská rada provincie, složená ze školního inspektora, zástupců rodičů, obcí a podniků, spolurozhoduje o plánech rozvoje školství, síti škol, financování. Obvodní školská rada doporučuje změny a sleduje problémy všech škol v obvodu. Na úrovni školy působí Rada školy, na úrovni třídy Třídní rady. Kromě učitelů a rodičů jsou v ní voleni zástupci žáků.

Nizozemsko

V řízení školství se rozlišují 3 úrovně: Přímé řízení, které znamená, že každá škola má svůj školní výbor, složený ze zástupců státních a místních orgánů, asociací, nadací (v případě soukromých škol) nebo církevního výboru (církevní školy). Školní výbor má vysoké pravomoci, rozhoduje o financování školy. Vyšší stupeň řízení (stát, provincie, místní zastupitelství) má zprostředkované pravomoci, realizované prostřednictvím školních inspektorů. Výkonné řízení tvoří ředitel školy a ředitelé sekcí. Ministerstvo školství je zodpovědné za organizaci, financování, inspekci, zkoušky a podporu inovací. Významnou roli plní poradní orgány (Státní výbor pro vzdělávání, Výbor pro střední odborné školy, Asociace univerzit).

Rakousko

Systém je poměrně složitý. Rozlišují tzv. instance prvního a druhého stupně. Vrcholným orgánem je spolkový parlament (inovace, reformy). Nejvyšším článkem řízení jsou spolková ministerstva. Spolkové ministerstvo pro vyučování a umění je první instancí pro školy zřízené ústředně (pedagogické akademie, zemědělské a lesnické školy, vzdělávání dospělých) a instancí druhého stupně pro všechny školy spadající v prvním stupni do kompetence zemských školních rad. Vysoké školy řídí spolkové ministerstvo pro vědu a výzkum. Zemská školní rada je instancí prvního stupně pro učňovské školy, všechny odborné a všeobecně vzdělávací střední školy a vyšší školy. Pro obecné, hlavní a zvláštní školy je instancí druhého stupně. Nejnižším článkem školské správy je krajská školní rada. Je první instancí pro školy obecné, zvláštní a polytechnické kurzy.

Spolková republika Německo

Celé školství je pod dohledem státu, jeho správa přísluší ministerstvu kultury jednotlivých zemských vlád. Koordinacním grémiem je Konference ministrů kultury. Za předškolní zařízení odpovídají ministerstva sociálních věcí. Všechny školy kromě škol vysokých jsou zpravidla komunální zařízení, vysoké školy zařízení zemská.

Žáci, rodiče a učitelé se podílejí na správě prostřednictvím volených zástupců na úrovni třídy, školy, na obecní úrovni a zemské úrovni (zemské školní rady, zemské rodičovské rady).

Velká Británie

Lze vymezit 3 úrovně řízení: státní, místní a školní. Ministerstvo školství a vědy odpovídá za školskou politiku, financování, vzdělávání učitelů a za kontrolu úrovně vzdělávání, za stanovování národního kurikula a zkoušek. Ministerstvo zaměstnává Sbor inspektorů Jejeho královského veličenstva, kteří dohlížejí nad státem subvencovanými školami. Důležitými centrálními orgány jsou Národní rada pro kurikulum a Výbor pro zkoušky a hodnocení. Na místní úrovni pracují školské správy, jejich členové jsou voleni, ovšem musí být odborníky. Vysoké pravomoce mají ředitelé škol.

Kurikulum

Zatímco v minulosti kurikulum mělo okrajový význam, v současnosti reforma vzdělávání skutečně především a téměř výlučně znamená reformu kurikula. Adaptace vzdělávání novým trendům ve vědě a společnosti a snaha vtisknout vzdělávání nový smysl již není tak otázkou vytváření nových typů škol. Reforma kurikula se netýká jednotlivých předmětů, ale celkového programu výuky. Existuje zde podobnost s decentralizací a autonomií škol: ty se staly skutečností a představují nejdůležitější soudobou inovaci vzdělávání. Velká změna spočívá v tom, že díky decentralizaci a autonomii škol mohou školy si vytvářet vlastní kurikula. tomuto rozvoji poněkud brání vysoká náročnost na čas při tvorbě kurikula, motivace a způsobilost učitelů.

Ve všech zemích je tvorba kurikula do určité míry podřízena ústřední kontrole, ale jen ve zcela výjimečných případech centrum bezprostředně ovlivňuje jeho náplň, což dokonce platí i o systémech, které jsou řízeny převážně ústředně a v nichž se používají závazné učebnice. Ve většině zemí se orgány ústřední správy nezabývají přípravou učebních osnov v pravém smyslu slova, či výrobou učebnic. Tyto úkoly plní skupiny odborníků, které mají značnou volnost při určování konkrétního obsahu.

V posledních letech probíhají v mnoha zemích EU kurikulumní reformy. Stěžejním pojmem tohoto dění jsou klíčové kompetence. Klíčové kompetence jsou potřebné pro každého jedince společnosti. Na barcelonském zasedání EU v roce 2002 byl schválen seznam osmi oblastí vzdělávání, pro něž se zpracovávají klíčové kompetence. Zároveň bylo doporučeno, aby členské země EU věnovaly maximální podporu výuce cizích jazyků v raném věku dětí a využití počítačů pro vlastní učení. K těmto vzdělávacím oblastem náleží: komunikace v mateřském jazyce, komunikace v cizích jazycích, informační a komunikační technologie, matematické, přírodovědné a technické obory, podnikatelství, mezilidské a občanské kompetence, umět se učit, obecný kulturní přehled.

V Rakousku jsou učební osnovy relativně stručné, takže učitelé a autoři učebnic mají značnou volnost při výběru konkrétní látky. *V Belgii* cíle vzdělávání stanoví parlament a určují se minimální cíle pro každý stupeň vzdělávání. Pro školy vyplývá značná volnost při přípravě vlastních osnov a školy mohou tyto osnovy předložit ministrowi ke schválení. Schválení je podmíněno posudkem ústředního inspektorátu. *V Nizozemsku* stát rozhoduje o typech studijních programů, o jejich délce, o vyučovacích předmětech, o minimálním a maximálním počtu hodin pro jednotlivé typy programů a o délce vyučovacích hodin. Zasaňování státu do obsahu kurikula je vyloučeno.

V Německu odpovídají za učební osnovy ministerstva školství jednotlivých spolkových zemí. Jakmile je přijato rozhodnutí revidovat učební osnovu, je jmenována komise, jejímiž členy obvykle učitelé z praxe, pracovníci školské správy, zástupci institucí pedagogického výzkumu. Jsou stanoveny postupy, jež musí komise dodržovat. Komise konzultuje s orgány, zastupujícími rodiče a žáky, profesní sdružení. *V Anglii* stanovil stát národní kurikulum pro veškeré povinné vzdělávání. Toto kurikulum pokrývá tři klíčové předměty a sedm základních předmětů. Školy tak mají omezenou možnost nabízet dodatečné, volitelné předměty. Povinné a pravidelné testování úrovně znalostí a závazek škol dosahovat určité úrovně výsledků kromě toho dále výrazně omezují ovlivnit náplň učebních osnov. *Ve Španělsku* rozhodování ve věci kurikula je svěřováno samosprávným oblastem. Ústřední orgány vymezí rámec kurikula. Regionální útvary rozpracují obecné návrhy z ústředí. Školy vypracují své vlastní kurikulum.

Hodnocení žáků

V západní Evropě existuje dlouhá tradice společné odpovědnosti partnerů na všech úrovních za hodnocení žáků a škol a za vydávání osvědčení. Tak byly vytvořeny koncepční a metodologické základy pro objektivní hodnocení žáků. Kromě tradičních závěrečných zkoušek byl vypracován i soubor standardních testů pro sledování pokroku žáků. Zároveň byly vypracovány postupy na srovnávací hodnocení škol, jejich programů, metod výuky, učitelů a konečně i celých vzdělávacích systémů.

V Rakousku se v celém vzdělávacím systému uplatňuje pravidlo průběžného hodnocení, kde zkoušky připravuje, provádí a hodnotí příslušný učitel. Znamky za běžné činnosti žáka lze doplnit, podle rozhodnutí učitele nebo na požadavek žáka, předem oznámeným ústním zkoušením. *Ve Španělsku* ve druhé etapě základního vzdělání musí být hodnocení průběžné, formativní a musí umožňovat orientaci žáků. Hodnocení v každé třídě provádějí všichni učitelé individuálně, a pak kolektivně celý učitelský sbor. *V Norsku* dostávají žáci nižších sekundárních škol známky z povinných předmětů 2x za rok. Znamkami a ústními připomínkami učitelů je rovněž hodnocen jejich písemný projev, projekty a jiné úkoly, které zpracovali během roku. Na závěr devátého ročníku se skládají ústředně stanovené písemné zkoušky ze tří předmětů - norštiny, angličtiny a matematiky.

Vzhledem k tomu, že význam celostátně platného hodnocení výsledků stále stoupá, v mnoha zemích se postupně snižuje význam hodnocení prováděného školou a učitelem ve prospěch hodnocení externího.

Výrazným příkladem tohoto postupu je *Anglie*. Základem tohoto přístupu je potřeba zvýšit celkovou kvalitu vzdělávání. K dosažení tohoto cíle bylo přijato několik opatření:

- vytvoření závazného národního kurikula
- zavedení povinného testování výsledků ve čtyřech klíčových stádiích národního kurikula, t.j. ve věku 7, 11, 14 a 16 let
- přesunutí většího dílu zodpovědnosti na školy

Systém hodnocení udává deset úrovní výsledků pro hlavní aspekty (cíle, jichž má být dosaženo) každého předmětu. Národní kurikulum zahrnuje deset předmětů, z nichž tři jsou základní. Úroveň 1 představuje nejnižší úroveň, jíž dosáhne většina žáků ve věku 5 - 7 let. Úroveň 10 je nejvyšší a dosáhne ji pouze malá část žáků ve věku 16 let. Na závěr klíčového stadia 4 ve věku 16 let se skládají písemné závěrečné zkoušky.

Ve Francii bylo k tradičním metodám hodnocení přidáno pravidelné hodnocení znalostí a dovedností žáků v určitých předmětech a na určitých stupních školní docházky. Vývoj tak směřuje k vytvoření smíšeného modelu, sestávajícího z vnitřního hodnocení žáků na škole, prováděného učiteli, a z externího, standardizovaného a celostátně platného hodnocení.

V Holandsku byl vliv centra omezen prostřednictvím ústředně stanovených písemných zkoušek a prostřednictvím vládou jmenovaných zkoušejících pro ústní část zkoušky, zavedením interních školních testů, které si školy organizují samy. Skutečnost, že tyto zkoušky jsou připravovány s externí pomocí a že se používají v celé zemi, relativizuje zmíněné omezení centrálního vlivu.

V zemích EU jsou hodnotící procedury a podmínky pro získání diplomu v závěru vyššího stupně středoškolského vzdělávání dvojího typu:

- buď jsou zavedeny externí zkoušky,
- nebo hodnocení provádí škola a zodpovědnými za ně jsou učitelé.

Většina zemí má rozvinutý systém externího hodnocení. Existuje 6 výjimek: Belgie, Řecko, Island, Portugalsko, Španělsko a Švédsko. V Belgii, Řecku a Islandu udělují diplomy školy a hodnocení je plně v kompetenci učitelů školy. Učitelé berou při hodnocení zřetel k práci studenta a jeho výsledkům v posledním roce studia a provádějí písemné a ústní zkoušky, jejichž obsah a formy si sami určují. V Řecku je hodnocení záležitostí učitelé rady. V Portugalsku, Španělsku a Švédsku závisí udělení diplomu na práci studenta v průběhu roku. v závěru studia žádné speciální zkoušky nekonají.

V ostatních zemích, kde jsou zkoušky zavedeny, nese přímou zodpovědnost za přípravu, provedení a zhodnocení zkoušek zpravidla ministerstvo školství nebo jiná instituce. *V Nizozemsku* předepisuje ministerstvo kritéria a předměty, z nichž mají být zkoušky vykonány. Vlastní příprava je záležitostí expertů a speciální instituce, která se zabývá hodnocením vzdělávání. *V Německu* předepisuje každá spolková země vlastní požadavky na maturitní zkoušky. Na jejich obsahu a organizaci se podílejí školy samy. *V Rakousku* jsou centrálně regulovány předpisy pro skládání zkoušek a jejich organizaci. *Ve Finsku* řídí zkoušky národní zkušební komise jmenovaná ministerstvem školství, která zkoušky připravuje, opravuje a hodnotí. *Ve Velké Británii* jsou zkoušky připravovány nezávislými radami. Každá rada stanovuje vlastní zkušební otázky pro každý předmět, studenti si vybírají předměty a vykonávají zkoušky před mimoškolními komisemi.

Ve většině zemí obsahují zkoušky písemné a ústní části. V Irsku a Velké Británii jsou výhradně písemné. Písemné zkoušky jsou známkovány externími hodnotiteli, méně často učiteli studenta pod dohledem externích examinátorů. Ve většině zemí je stanovena struktura výběru předmětů -např. v Rakousku, Německu a Finsku jsou to 4 předměty. V Irsku je to pět předmětů, ve Velké Británii 7. V Dánsku, Francii a Lucembursku se o počtu předmětů rozhoduje v rámci stanovených skupin povinných a volitelných předmětů variantně. V Itálii o formě zkoušek z konkrétních předmětů (2 písemné a 2 ústní zkoušky) rozhodují dodatečně příslušné kompetentní školské orgány.

Vzdělávací priority EU

Zásady vzdělávací politiky byly poprvé formulovány oficiálně v Jednotném evropském aktu (1987). Vzdělávací politika je založena na principu subsidiarity. Jednotlivé státy odpovídají za národní vzdělávací politiku, v jejich kompetenci je struktura školského systému, cíle a obsah

vzdělání. Současně se doporučuje členským zemím zavádět do vzdělávání evropskou dimenzi. V roce 1989 Porada ministrů ES přijala směrnice pro spolupráci ve vzdělávání a formulovala 5 cílů:

- Multikulturní Evropa.
- Mobilní Evropa.
- Kompetentní Evropa.
- Vzdělávání pro všechny.
- Evropa otevřená světu.

Výměnu zkušeností, spolupráci a dosahování těchto cílů podporují programy EU, zvláště pak ve třech oblastech: podpora ekonomické integrace, internacionalizace trhu práce, budování „Evropského společenství lidí“. Maastrichtská smlouva v článku 126 a 127 se zabývá vzděláváním explicitně. Zdůrazňuje význam mobility studentů a učitelů, přípravu zodpovědných evropských občanů, flexibilních a mobilních pracovníků. Vzdělávání se v devadesátých letech stává jednou z priorit EU.

Evropa, spolu s celým světem, prochází obdobím velké transformace. Informační technologie, komunikační dálnice, mezinárodní obchod, vědecký a technický pokrok a další globální fenomény přináší také nejistoty, které jsou v Evropě velmi citlivě vnímány. Hledání stability a bezpečnosti v globálním kontextu je pro Evropu zvláště důležité. Největší bohatství Evropy je spatřováno v jejích lidských zdrojích, v kulturním dědictví, rozvíjeném po dlouhá staletí, které má kreativní povahu. Ambice Evropy přispět k budoucímu globálnímu rozvoji jsou založeny především na lidsky specifické schopnosti myslet. Vzdělání má být prostředkem této schopnosti a má kultivovat hledání identity člověka v měnícím se globálním prostředí. Investice do vzdělání jsou investice do budoucnosti. Model učící se společnosti se stal jedním z cílů EU.

V roce 1996 byla publikována Bílá kniha EU o vzdělávání. Vytyčuje hlavní směry, oblasti a prostředky rozvoje učící se společnosti. Uvedený dokument uvádí tři hlavní faktory závažných změn ve vzdělání:

- vliv informačních technologií na organizaci a charakter práce, na životní styl a prostředí,
- rozvoj vědecké a technické kultury,
- internacionalizace ekonomiky a trhu práce.

Za hlavní směry řešení změn se považuje:

- vytváření širokého základu prakticky využitelných vědomostí a dovedností, umožňujících každému jednotlivci porozumět komplexním situacím, pochopit podstatu a souvislosti jevů,
- být schopen tvořivého řešení a dalšího vzdělávání,
- schopnost uplatnit se na trhu práce.

Předpokládá se prodloužení délky všeobecného vzdělávání a rozšíření přístupů k vysokoškolskému vzdělávání. Vytvoření podmínek pro mobilitu studentů má být zajištěno vzájemným uznáváním certifikátů a částí studia (kreditů) absolvovaných v jiné zemi EU. Dokument vytyčuje pět perspektivních cílů:

1. Podpořit možnosti a motivaci k učení a získávání vědomostí zvýšením úrovně všeobecného vzdělávání a posílením všeobecné vzdělávací složky v odborné přípravě.
2. Propojit školu a zaměstnavatelskou sféru a umožnit mobilitu především v odborném školství na úrovni učňovské přípravy.

3. Otevřít druhou šanci ve školském systému zvláště pro ty, kteří mají učební obtíže a postupují pomalejším tempem. Druhá šance znamená vytváření vhodných podmínek pro znevýhodněné a nestandardní skupiny výběrem vhodných vyučovacích metod a forem učení, individualizovanou péčí. Počítá se i se snižováním počtu žáků v takových třídách, které se snaží o reintegraci znevýhodněných žáků do běžných tříd a o vytvoření podmínek pro jejich pracovní a sociální uplatnění.
4. Dosáhnout dobré úrovně osvojení tří cizích jazyků. Multilingvismus je považován za podstatný v učící se evropské společnosti.
5. Považovat materiální investice a investice do vzdělání za rovnocenné. Tento významný cíl má podpořit finanční dotace v rozpočtové politice členských zemí a získávání prostředků na vzdělávání z dalších zdrojů. Navrhuje se např. zavedení vzdělávacích účtů, jejichž položky by byly odečítány z daní obdobně jako materiální náklady.

Velký význam se přikládá mediálnímu vzdělávání, které neznamena jen uživatelské elementární dovednosti a manipulaci s počítači, ale i využívání médií ke vzdělávání, rozvíjení schopnosti zpracovávat a kriticky hodnotit informace a bránit se mediální manipulaci. Perspektiva informačních dálnic a vytváření evropského vzdělávacího softwaru se již začala naplňovat.

Decentralizace řízení a větší autonomie škol a účastníků vzdělávání má podporovat nové formy spolupráce a partnerství na lokální a regionální úrovni. Za významný prostředek zvyšování efektivity vzdělávání jsou považovány formy nezávislého hodnocení škol a externího hodnocení žáků. Trend směřuje k budování evaluačních systémů, které mají nejenom ověřovat kvalitu, ale také přispívat ke zdokonalení práce škol.

K podstatným úkolům patří zajištění dostatečné informovanosti o vzdělávacích možnostech a poradenství, vztahující se k výběru vzdělávací dráhy, typu a formám dalšího vzdělávání v životní kariéře. Vzájemné uznávání diplomů a srovnatelnost kvalifikací, které již dnes mezi jednotlivými zeměmi existuje především na vysokoškolské úrovni, by mělo směřovat k mezinárodnímu uznávání platnosti certifikátů v rámci celé EU.

Otázky

1. Vyjmenujte základní změny evropské společnosti a hospodářství, které ovlivňují vzdělávání v zemích EU.
2. Pokuste se zobecnit hlavní cíle v vzdělávání v EU.
3. Uveďte, jaké jsou základní trendy v délce povinné školní docházky a v jejím obsahovém zaměření.
4. Charakterizujte obecně modely části školské soustavy v zemích EU, odpovídající povinné školní docházce.
5. Domníváte se, že osmiletá gymnázia v ČR odpovídají tendencím v zemích EU?
6. Charakterizujte přístupy k odbornému vzdělávání v zemích EU.
7. Které obecné principy se uplatňují v řízení školství v EU?
8. Charakterizujte obecně přístupy ke kurikulární tvorbě v zemích EU.
9. V čem se podstatně odlišují hodnocení žáků v zemích EU a u nás?
10. Jak hodnotíte obsah vzdělání, který jste získal/a během základního a středního vzdělávání z hlediska současných vzdělávacích priorit v rámci EU?

Případová studie

Vedoucí školský pracovník si prostudoval materiál, v němž byly charakterizovány základní vzdělávací trendy v zemích EU. Vzorem ve vzdělávací politice a celkové strategii vzdělávání pro něho bylo Japonsko. Zejména oceňoval následující principy:

- Důraz na kázeň, disciplínu, harmonický řád, autoritu učitele a preference sociálních cílů před individuálními zájmy.
- Úspěch v učení je více závislý na pílí, přesnosti a vytrvalosti než na vrozených schopnostech.
- Hierarchičnost a centralismus v řízení školství.
- Orientace na výkon. Zkoušky plní významnou selektivní funkci. Jsou alokovány do dvou klíčových období: ve věku 15 let rozhodují o přijetí na střední školu, ve věku 18 let rozhodují o přijetí na vysokou školu.
- Základní prvky struktury vzdělávacího systému tvoří: primární škola (6-12 let), nižší střední škola (12-15 let), vyšší střední škola (15-18 let), vysoká škola (18-24 let).

Uvedené charakteristiky byly pro tohoto staršího ředitele velice přesvědčivé a nemohl pochopit, proč v současnosti probíhá v Japonsku vzdělávací reforma, kterou charakterizují 3 principy: podpora individuálního rozvoje, vytváření systému celoživotního vzdělávání, vyrovnávání se se změnami sociálního prostředí.

Otázky k případové studii

1. Proč si myslíte, že uvedenému vedoucímu pracovníkovi byly základní principy japonského systému tak blízké?
2. V čem se uvedené principy liší od analogických principů ve vzdělávacích systémech v EU?
3. Jak byste uvedenému pracovníkovi vysvětlili, že chystané změny v japonském systému jsou nezbytné?

Přehled důležitých pojmů

- proměny evropské společnosti
- demografické změny
- technické změny
- tržní změny
- sociální změny
- vzdělávání v Evropě
- cíle vzdělávání
- povinná školní docházka
- strukturální modely
- odborné vzdělávání
- řízení školství
- kurikulum
- kompetence
- hodnocení žáků
- vzdělávací priority v EU

Shrnutí

Trendy rozvoje vzdělávání charakterizují zejména změny v pojetí a obsahu vzdělávání. Za východisko jsou považovány lidské hodnoty. Osobnostní rozvoj žáků je legitimním zdrojem kurikulární tvorby. Za podstatné dovednosti jsou v zemích EU považovány dovednosti učební, poznávací, komunikační, kooperativní, řešení problémů a dovednosti podporující schopnost vyrovnávat se se změnami prostředí a novými situacemi. Je podporováno všeobecné vzdělávání. Charakteristickými znaky v řízení školství jsou decentralizace a větší autonomie škol. Model učící se společnosti se stal jedním z cílů EU.

Použitá literatura

Kvalita vzdělávání-odpověď na výzvy budoucnosti. Praha, ÚIV 1998.

The International Encyclopedia of National Systems of Education. UK, Pergamon 1994.

KALLEN, D. *Sekundární vzdělávání v Evropě: problémy a perspektivy.* Praha, ÚIV 1997.

NEZVALOVÁ, D. *Pedagogika pro učitele. Část druhá - Vzdělávací systémy ve vyspělých zemích.* Olomouc, UP 1998.

WALTEROVÁ, E. *Závěrečné zkoušky na střední škole v zahraničí.* Praha, ÚIV 1996.

WALTEROVÁ, E. a kol.. *Objevujeme Evropu.* Praha, Pedagogická fakulta UK 1997.

WALTEROVÁ, E., JEŽKOVÁ, M. *Vzdělávání v zemích Evropské unie.* Praha, Pedagogická fakulta UK. 1997

Příloha: Školské systémy v některých zemích EU

Předkládaný učební text přináší popis školských systémů v některých zemích EU. Je třeba zdůraznit, že předkládané informace jsou čistě deskriptivního charakteru, naprosto nehodnotí jednotlivé školské systémy. Je tedy na čtenáři, aby na základě předkládaného textu dokázal srovnávat školství v jednotlivých vyspělých zemích světa a eventuálně porovnat se školským systémem v naší republice a zhodnotit tak jednotlivé transformační kroky v širším kontextu.

Pro usnadnění tohoto srovnání školských systémů v jednotlivých zemích, jsou školství ve všech zemích zpracovány dle jednotné osnovy, která je poněkud odlišná od standardně používané osnovy v encyklopediích školských systémů. První část každého školského systému tvoří hlavní cíle a trendy vzdělávacího systému, pak následuje struktura školského systému, tedy deskripce školství základního, středního a vysokého. Předkládaný text by tedy studentům měl usnadnit přístup k možnosti srovnání školských systémů v jednotlivých zemích a pomoci tak reflektovat evropské dimenze ve vzdělávání.

Školství ve Finsku

Základní cíle a trendy vzdělávacího systému

Vzdělávání ve Finsku se považuje za jeden z rozhodujících článků rozvoje společnosti. Hlavním cílem vzdělávání je nejen příprava pracovních sil, vybavených příslušnými poznatkovými a dovednostními kvalitami, ale cílem je také přispívat ke zvyšování rovnosti mezi občany prostřednictvím získávaného vzdělání. Základem je jednotnost vzdělávání na jednotné devítileté škole. Cílem je poskytovat stejně hodnotné vzdělání pro všechnu mládež ve věku 7 - 16 let. Jednotnost vzdělávání je podle příslušného školského zákona chápána tak, že všechny děti daného věku navštěvují stejný typ školy se stejným, centrálně schváleným, obsahem vzdělání. Současně je na vyšším stupni jednotné školy respektován princip diferenciací vzdělávání, a to prostřednictvím povinně volitelných a nepovinných předmětů podle zájmu žáků. Rovnost vzdělání je také zabezpečována tím, že vzdělání je bezplatné, včetně bezplatného poskytování učebnic a učebních pomůcek, zdravotní péče, stravování, dopravy a ubytování.

Struktura školského systému

Předškolní výchova

Ve Finsku je předškolní výchova v mateřských školách a jiných zařízeních nepovinná a prochází jí asi třetina populace. Pro děti ve věku do tří let jsou určeny jesle, které jsou spravovány ministerstvem sociálních věcí. Mateřské školy vychovávají děti ve věku do šesti let. Pro malé skupiny dětí jsou určeny tzv. mikrojesle a rodinné mateřské školy a dále soukromé mateřské školy.

Základní škola

Finská základní jednotná škola má devět ročníků. Člení se na nižší stupeň (1. - 6. ročník) a vyšší stupeň (7. - 9. ročník). Obsah vzdělání v základní škole je určován jednotně učebním plánem, který zahrnuje celkem 14 povinných a 10 volitelných předmětů. U většiny předmětů

jsou počty týdenních vyučovacích hodin stanoveny v jistém časovém intervalu, který může být školou pozměněn na základě potřeb žáků.

Učební plán zahrnuje tzv. integrované předměty, které slučují dva nebo více tradičních předmětů (např. dějepis a sociální nauka, biologie a zeměpis, fyzika a chemie). V učebním plánu je značný prostor věnován estetickým a výtvarným předmětům. Velká pozornost se věnuje jazykovým předmětům. Ředitelé škol a učitelé mohou provádět jisté úpravy učebního plánu a učebních osnov, vybírají pro určitý ročník a předmět učebnice ze široké nabídky nakladatelství.

Žáci jsou hodnoceni pro každý předmět za každé pololetí pomocí sedmibodové stupnice (nejhorší stupeň je 4, nejlepší 10). Klasifikace se neprovádí v 1. a 2. ročníku. Žáci, kteří mají nedostatečný prospěch mohou postoupit do vyššího ročníku po vykonání zvláštní zkoušky. Mají-li nedostatečný prospěch ve 3 předmětech, musí opakovat ročník.

Střední školy

Střední všeobecně vzdělávací škola

Finská střední všeobecně vzdělávací škola je tříletá škola gymnaziálního typu. Poskytuje úplné střední vzdělání ukončené maturitou. Jejím hlavním cílem je příprava studentů na vysokoškolské studium a na specializované pomaturitní studium. Tímto typem školy prochází přibližně 54% populace. Tato střední škola byla v posledních letech významně reformována. Hlavní změny se týkají obsahu vzdělání. Učební plán je značně variabilní. Umožňuje výběrovost předmětů. Obsahuje skupinu povinných a volitelných předmětů. Studenti jsou přijímáni do tohoto typu školy bez přijímacích zkoušek. O přijetí rozhoduje prospěch na základní škole. Studium je zakončeno maturitní zkouškou. Sestává z písemných a ústních zkoušek ve 4 povinných a 2 výběrových předmětech.

Střední odborné školy

Některé typy odborných škol poskytují nižší střední odbornou kvalifikaci bez maturity, tzv. instituty poskytují úplnou střední odbornou kvalifikaci s maturitou a umožňují absolventům vstup i na vysoké školy.

Žáci středních škol jsou průběžně hodnoceni během celého vzdělávání. Obsah zkoušky závisí na konkrétním vzdělávacím programu. Cílem zkoušky je sledování úspěšnosti dosahování cílů vzdělání na úrovni systému, institucí i jednotlivce. Výkon jednotlivce se objevuje na studijní kartě jednotlivce. Výsledky mají vliv na přechodování do vyšších stupňů studia a na selekci na trhu pracovních sil.

Vysoké školy

Vysokoškolské vzdělání poskytují tyto druhy vysokoškolských institucí:

- univerzity,
- vysoké školy technické,

- vysoké školy ekonomické,
- vysoké školy veterinární medicíny,
- vysoké školy umělecké.

Přístup k vysokoškolskému vzdělání je regulován na základě výsledků maturitních zkoušek a přijímacích zkoušek. Bez přijímacích zkoušek jsou přijímáni pouze studenti s celkovým prospěchem výborným ve všech maturitních předmětech. Všechny vysoké školy ve Finsku jsou státní. Studium neprobíhá v pevně stanovených ročnících pro všechny studenty, ale na základě toho, jak student dosáhne předepsaného počtu bodů (kreditový systém).

Základním stupněm po absolvování vysokoškolského studia je tzv. kandidátský diplom, jenž je ekvivalentní stupni M.A. Tento stupeň je udělován v oborech společenskovědních, přírodovědných, ekonomických, pedagogických, nikoliv však lékařských a veterinárních, kde je studium ukončováno až vyšším stupněm.

V postgraduálním studiu se získávají vyšší kvalifikační stupně tzv. licenciát a doktorát. K licenciátu je zapotřebí asi 2 - 3 let studia po základním studiu, doktorátu se dosahuje asi po 4 - 5 letech studia. Hlavní náplní studia k doktorátu je samostatný výzkum, dokumentovaný disertací a její obhajobou.

Literatura

Průcha, J.: Školství ve Finsku. Praha, ÚŠI 1987.

Jelínková, V., Labudek, V.: Hodnocení znalostí na základních a středních školách zemí OECD. Praha, ÚIV 1992.

Developments in Education 1990 - 1992. Finland, Reference Publications 16, Ministry of Education. Helsinki 1992.

Školství ve Francii

Základní cíle a trendy vzdělávacího systému

Francouzské školství a vzdělávací systém jsou založeny na principech, z nichž řada byla inspirována již Velkou francouzskou revolucí. Mezi základní principy patří:

- svoboda vzdělání, umožňující legální koexistenci státních a soukromých vzdělávacích institucí
- rovnost vzdělávacích příležitostí, která zaručuje všem dětem a mladým lidem, žijícím na národním teritoriu, bez ohledu na jejich sociální, kulturní či rasový původ, stejný přístup ke vzdělání a profesionální přípravě
- školní povinnost, přičemž povinná školní docházka je pro děti od 6 do 16 let
- bezplatnost veřejného vzdělání všech stupňů
- respektování heterogenity žáků a individuálních zvláštností jejich osobnosti, realizované v diverzitě vzdělávacích cest
- světskost, chápána jako neutralita náboženská, ideologická, filozofická a politická
- rovnováha mezi centralizací a decentralizací, projevující se v novém rozdělení mezi stát a místní správní orgány

Struktura školského systému

Francouzský školský systém je založen na třech základních stupních: počáteční (elementární, základní) školství, střední a vysoké školství. Každý stupeň se dělí na cykly, přičemž každý cyklus se dále člení na jednotlivá období podle funkce a typu školy.

Předškolní výchova

Předškolní výchova je bezplatná a nepovinná a je určena dětem ve věku od 2 do 6 let. Uskutečňuje se v mateřských školách, které jsou buď samostatné nebo jsou připojeny k základní škole. Děti v mateřské škole jsou obvykle rozděleny do 3 sekcí podle věku: od 2 do 4 let, od 4 do 5 let, a od 5 do 6 let.

Cílem předškolní výchovy je připravit děti pro život ve společnosti, rozvíjet jejich fyzické a intelektuální schopnosti a připravit je na školní práci. Děti v mateřských školách jsou pod kontrolou školních psychologů. Těm, které mají nějaké obtíže, je věnována zvláštní pozornost, případně přicházejí do tzv. adaptačních tříd.

Základní škol

Základní škola je povinná pro všechny děti ve věku od 6 do 11 let. Je rozdělena do tří cyklů:

Přípravný cyklus -C.P.: trvá 1 rok, navštěvují ho žáci od 6 do 7 let

Základní cyklus -C.E.: trvá 2 roky, navštěvují ho žáci od 7 do 9 let

Střední cyklus -C.M.: trvá 2 roky, navštěvují ho žáci od 9 do 11 let

Cílem výuky na základní škole je naučit žáky základům čtení, psaní a počítání, rozšířit jejich chápání času a prostoru, poznání předmětů moderního světa a sebe sama, podněcovat rozvoj intelektových, uměleckých, manuálních a fyzických schopností. Učební osnovy a směrnice jsou povinné pro všechny školy, ovšem při realizaci lze přihlížet k místním specifikům.

Děti, které nestačí na výuku z intelektových důvodů, mohou být zařazeny do tzv. zdokonalovacích tříd, které jsou při některých školách. Děti, u nichž se projevují vývojové poruchy nebo poruchy chování, jsou zařazovány do tzv. adaptačních tříd. Cílem výuky v těchto třídách je umožnit dětem opětné zařazení do normálního vyučovacího procesu.

Střední školy

Středoškolská výuka se dělí na 2 cykly. První cyklus pro žáky od 11/12 do 15/16 let se realizuje na nižší střední škole - collége, druhý cyklus je pro žáky od 15/16 let do 17/18 let a probíhá na vyšší střední škole - lycée.

Collége

Collége je čtyřletá, poskytuje všeobecné středoškolské vzdělání a orientuje žáky pro další výběr školy nebo zaměstnání. První dva roky (6. a 5. ročník - ve Francii se číslují ročníky na střední škole od nejvyššího k nejnižšímu) představují tzv. pozorovací cyklus. Všichni žáci se učí společně. Další dva ročníky představují tzv. orientační cyklus (4. a 3. ročník).

Základ kurikula pozorovacího cyklu tvoří francouzština, matematika, cizí jazyk, dějepis, zeměpis, technická výchova, výtvarná a hudební výchova, tělesná výchova. Do kurikula orientačního cyklu jsou zařazeny kromě pokračujících základních předmětů i předměty volitelné. K těmto volitelným předmětům náleží: latina, řečtina, živý jazyk 2, rozšířená výuka 1. živého jazyka, úvod do technologie. Výběr z těchto fakultativních předmětů je stanoven jako povinný vzhledem k dalšímu zaměření studia. Žáci, kteří chtějí studovat v přírodovědných sekcích lycea, si obvykle vybírají jako fakultativní předmět prohloubení 1. cizího jazyka, studium 2. cizího jazyka nebo klasické jazyky. Klasické jazyky si vybírají ti žáci, kteří chtějí studovat v humanitních sekcích. Úvod do technologie je určen především žákům, kteří si v lyceu volí technický profil nebo chtějí získat odborné technické vzdělání.

Žáci, kteří v pozorovacím cyklu neprospívají, jsou zařazováni do tzv. před-profesionálních tříd, které existují při college nebo některých odborných lyceích a učilištích. Při některých colléges existují také Sekce specializované výchovy, do kterých jsou přijímáni žáci s lehkým intelektuálním deficitem.

Ve věku 14 let, tedy po absolvování 4. třídy college (8. postupného ročníku), mohou získat žáci diplom o absolvování studia na škole 1. stupně, který je opravňuje pokračovat ve studiu na odborných lyceích. Po absolvování college mohou žáci dále studovat na všeobecně vzdělávacím a technologickém lyceu, na odborném lyceu nebo odejít do učení.

Odborná lycea

Odborné lyceum je středoškolská instituce, která přijímá žáky buď po ukončení college do dvouleté přípravy, jež vede po složení zkoušky k získání odborného diplomu (B.E.P.) nebo po

ukončení 5. třídy college (7. postupného ročníku) eventuálně tzv. před-profesionální třídy -C .P.P.N. do tříleté přípravy, která je ukončena osvědčením o odborné způsobilosti - C.A.P.

Mezi odborným diplomem a osvědčením o odborné způsobilosti existuje určitý rozdíl. C.A.P. umožňuje získání míst dělníků nebo kvalifikovaných zaměstnanců. B.E.P. je potvrzením o vzdělání odborníků, kteří získali kvalifikaci nikoli pro jedno určité povolání, nýbrž pro soubor činností, vztahujících se k určité odborné, průmyslové, obchodní, administrativní nebo sociální oblasti. Po získání tohoto diplomu mohou být nejlepší studenti přijati do dvouletého studia vedoucího k odborné maturitě.

Lycea

Lycea jsou středoškolské instituce, kam jsou přijímáni žáci, kteří ukončili nižší střední školu - college. Studium je tříleté (2.,1. a závěrečná třída), ukončené podle zaměření žáků všeobecně vzdělávací maturitou, technickou maturitou nebo získáním diplomu technika. Jednotlivé ročníky se nazývají: 1. seconde, 2. premiére, 3. terminal. Při nástupu do lycea musí studenti učinit několik závažných rozhodnutí: kterou sérii (směr, větev studia) zvolí a jaké povinné předměty budou studovat.

Při nástupu do lycea si žáci mohou zvolit mezi dvěma typy druhé třídy: mezi tzv. druhou třídou rozhodování (seconde de determination) a tzv. specifickou druhou třídou (seconde spécifique).

Ve specifické třídě je specializovaný program výuky. Jsou do ní přijímáni žáci, kteří chtějí:

- spojit všeobecné vzdělání, jež vede k získání hodnosti bakaláře techniky, se studiem některého uměleckého oboru, hudby nebo tance,
- připravit se na získání diplomu technika v některých oborech.

Ve třídě rozhodování nejsou žáci děleni do sekcí. Je zde společný základ všeobecně vzdělávacích předmětů, který zahrnuje francouzštinu, dějepis, zeměpis, občanskou nauku, cizí jazyk 1, matematiku, fyziku, přírodní vědy a tělesnou sportovní výchovu. Kromě toho si žáci volí jako prohlubující studium další předměty podle svého příštího zaměření.

V 1. třídě lycea se již žáci dělí do různých sekcí. Žáci, kteří chtějí ukončit studium všeobecně vzdělávací maturitou (všeobecný bakalauerát), volí následující sekce:

A - humanitní, kde existují 3 varianty:

filosofie - matematika, filosofie - jazyky, filosofie - umělecké obory

B - sociálně ekonomickou

S - přírodovědnou, která se v 1. třídě nedělí a v závěrečné třídě se člení na:

C - zaměření matematika - fyzika

D - zaměření matematika - přírodní vědy

E - zaměření matematika - technologie

Žáci, kteří se připravují k technické maturitě (technický bakalauerát), si mohou vybrat ze 3 studijních směrů, které se dále dělí na specializace:

F - 12 specializací pokrývajících sféru průmyslu, zdravotnictví, sociální péče, hudby a užitého umění

G - 3 specializace z oblasti ekonomiky

H - informační technika

Výběrově volitelné předměty nabízí 38 alternativních programů studia. Každá série má 3 typy předmětů. Společné (základní), povinně volitelné a výběrově volitelné. I v rámci jednoho povinného předmětu mohou existovat varianty nebo modifikace podle rozsahu a náročnosti.

Rozhodující slovo při zařazování lyceisty do určité sekce a zaměření má školní rada pro orientaci, ve které je ředitel školy, zástupci učitelů, rodičů, školní lékař a psycholog. Tato školní rada vychází z doporučení učitelů dané třídy, bere v úvahu přání rodičů a často se opírá o výsledky testů, názor školního lékaře a psychologa. Studenti jsou každý rok testováni a pokud nesplní požadavky, musí opakovat ročník.

V předposledním ročníku skládají všichni studenti závěrečnou zkoušku z francouzštiny (ústní a písemnou). Pokud nemají francouzštinu předepsanou v sérii, v posledním ročníku již nemusí v jejím studiu pokračovat. Z hlediska intenzity studia je závěrečný ročník lycea nejnáročnější. Období vlastních zkoušek je náročné na čas a vyžaduje značné soustředění a vypětí. Pokud student nesplní předepsaný počet bodů, nedostávají absolutorium a musí opakovat poslední ročník a za rok zkoušky ze své série.

Závěrečné zkoušky mají dvojí funkci: jsou závěrem středoškolského studia a současně poskytují kvalifikaci pro vysokoškolské studium. Bakalaureát je chápán jako první fáze přijímání na vysoké školy - otevírá možnost vysokoškolského studia a provádí předběžnou selekci. Tradičně je bakalaureát považován za první vysokoškolskou zkoušku. Druhá fáze je konkursní řízení, které je selektivní.

Složení všeobecně vzdělávací maturity umožňuje pokračovat ve studiu na univerzitě nebo tzv. velké škole. Studenti nejsou připraveni na výkon určitého povolání. Technická maturita umožňuje studentům nastoupit buď rovnou do praxe jako středoškolsky vzdělaní technici, nebo pokračovat ve studiu na univerzitě a velkých školách příslušného zaměření. Diplom technika je dokladem o kvalifikaci pro určité povolání, což je hlavním cílem tohoto studia. Tento diplom rovněž opravňuje k vysokoškolskému studiu, zejména pak v krátkém cyklu.

Učňovské školství

Pro učňovské školství ve Francii je charakteristický princip alternace ve vzdělávání. Výuka učně musí probíhat částečně v podnicích, částečně v Centrech pro vzdělávání učňů.

V podniku je učeň v roli dělníka, který uzavírá pracovní smlouvu s mistrem pro výchovu učňů, který je stanoven státem. Touto smlouvou se mistr zavazuje zajistit učni celkové vyučení v oboru a dávat mu práci, která je v přiměřeném vztahu k profesi, pro kterou se připravuje. Centrum pro výchovu učňů, jehož návštěva je povinná, poskytuje všeobecné vzdělání, spojené s teoretickým a praktickým vzděláním technologickým. Tato Centra pro výchovu učňů nejsou součástí vzdělávacího systému. Jejich vznik závisí na iniciativě sociálních partnerů, t.j. cechů, podniků, zaměstnavatelů, atd.

Vysoké školství

Francouzské vysoké školství se vyznačuje velkou různorodostí. Kromě státních vysokých škol existují i školy soukromé. Tradičně existují dva velké typy vysokoškolských zařízení. Jsou to univerzity a elitní odborné školy, tzv. velké školy.

University

University jsou veřejné instituce, přijímající velké množství studentů bez přijímacích zkoušek, jen na základě maturitního vysvědčení. Jejich struktura a fungování jsou založeny na třech principech: principu autonomie, participace a mnohodisciplinarity.

University jsou členěny na:

- fakulty, pro které jsou charakteristické velké předmětové bloky: právo, umění, vědy o člověku, přírodní vědy, ekonomika a řízení;
- instituty a školy: např. Vysoké národní školy inženýrské, Universitní inženýrské školy, Universitní technologické instituty;
- různé vzdělávací a specializační instituty, na kterých se připravují studenti k národním nebo specializovaným diplomům;
- instituty poskytující služby (knihovny, dokumentační centra, informační a orientační služby).

University vydávají národní diplomy, udělují také doktoráty a habilitace. K univerzitám náleží také tři Národní polytechnické instituty. Ty zahrnují národní Vysoké inženýrské školy (ENS), které připravují studenty k titulu inženýra. Jejich absolventi mohou po absolvování příslušného studia získat také doktorát.

Univerzitní studium práv, ekonomie a řízení, filozofie, umění, humanitních věd a přírodních věd je organizováno do 3 cyklů:

1. cyklus je cyklem všeobecného vzdělávání a orientace. Toto studium obsahuje povinné předměty a předměty, které si studenti volí podle svého příštího zaměření. Po jeho ukončení získávají Diplom všeobecných univerzitních studií ve 24 specializacích. Délka tohoto cyklu je různá podle specializace oboru.

2. cyklus je cyklem prohlubování vědomostí a vysoké vědecké úrovně a má za cíl i přípravu k odborné činnosti. V tomto cyklu získávají studenti tituly Licenciát a Maître.

3. cyklus je cyklem vysoké specializace a vzdělávání pro výzkum a prostřednictvím výzkumu. Existují zde 2 směry:

- směr vedoucí k získání Diplomu vysokých specializovaných studií, který má za cíl odborné vzdělání v délce 1 roku, doplněné stáží v podniku;
- směr vedoucí k doktorátu, jehož první rok je zakončen získáním Diplomu prohloubených studií a po dalších dvou letech studia, výzkumné činnosti a obhájení disertační práce získávají studenti doktorát.

Po doktorátu může následovat habilitace, která představuje univerzitní diplom, umožňující práce ve výzkumu na vysoké úrovni a vedení doktorských prací.

Studium medicíny (maturita + 8 let a více) a farmacie (maturita + 6 let) je organizováno jiným způsobem.

Velké školy

Velké školy jsou specifickou francouzského vysokého školství. Vznikly v 18. století a postupně získaly vysokou prestiž. Jsou velmi selektivní a připravují vysoce kvalifikované kádry pro nejrůznější obory. Velké školy je možno členit na:

A/ Vědecké školy

a/ 174 inženýrských škol, kam patří:

- veřejné školy poskytující všeobecné a multidisciplinární vzdělání, které připravují inženýry a vysoce kvalifikované síly pro civilní i vojenskou sféru;
- veřejné nebo soukromé školy vzdělávající inženýry ve specializovaných oborech;

b/ 4 vysoké školy veterinářské;

c/ 4 vysoké školy pro přípravu vysokoškolských profesorů, které ve čtyřletém studiu připravují studenty v literární, vědecké a technologické sekci k získání národního diplomu vydávaného univerzitou, ke konkursu pro přijetí do školství, k osvědčení a způsobilosti vyučovat ve školství 2. stupně.

B/ Vysoké školy obchodní

Připravují pracovníky v oblasti obchodu, jsou většinou spravovány Obchodní průmyslovou komorou.

C/ Jiné velké školy poskytující nejrůznější speciální vzdělání

Náleží sem umělecké školy, školy připravující architektky, novináře, tlumočníky, překladatele atd.

D/ Školy připravující pro veřejné funkce

Zajišťují specializované vzdělání a připravují k vysoké kariéře ve veřejném životě.

Nížší cyklus vysokoškolského vzdělání

Tyto školy rozšiřují nabídku pomaturitního studia na úrovni 1. cyklu vysokoškolského studia. Vzdělání na této úrovni je poskytováno na univerzitách v Univerzitních technologických institutech a ve specializovaných sekcích lyceích.

Literatura

Kuželová, M.: Školství ve Francii. Praha, ÚŠI 1986

Váňová, M. a kol.: Vzdělávací systémy ve vyspělých evropských zemích. Praha, UP 199

Školství v Itálii

Základní cíle a trendy vzdělávacího systému

Obecné cíle italského školského systému jsou zakotveny v Ústavě Italské republiky. K těmto cílům náleží:

- Svoboda výchovy a vzdělání

Učitelé mohou volit metody výuky, aby žáci měli možnost, a tím i svobodu, rozvíjet svoje individuální kritické schopnosti, aniž by byli psychologicky nebo ideologicky determinováni.

- Výsadní práva republiky

Vytvářet základní principy výchovy a vzdělání, zakládat státní školy všech typů a stupňů. Instituce a jednotlivci mají právo zřizovat školy a vzdělávací zařízení bez závazků ze strany státu. Žáci státních i nestátních škol mají stejná práva a povinnosti.

- Právo na vzdělání, povinnost školní docházky

Všeobecná vzdělávací povinnost trvá nejméně osm let. Žák má dosáhnout co nejvyššího stupně vzdělání vzhledem ke svému talentu a bez ohledu, zda jim to jejich sociální situace umožňuje. V takovém případě jsou poskytována stipendia.

Struktura školského systému

Předškolní výchova

Děti ve věku 3 - 6 let mohou navštěvovat mateřské školy. Většina mateřských škol jsou státními zařízeními, která se řídí osnovami. Předškolní výchova nemá zahrnovat výuku v pravém slova smyslu. Jejím cílem je přispět k rozvoji osobnosti dětí, vyrovnat úroveň dětí přicházejících z méně podnětného prostředí a připravit je ke vstupu do školy. Mateřské školy mohou být zřizovány také obcemi, soukromými osobami či církvemi.

Základní škola

Základní škola je pětiletá a je rozčleněna do dvou cyklů. První cyklus zahrnuje první a druhou třídu (6 - 8 let) a druhý cyklus třetí až pátou třídu (8 - 11 let). Zatímco první cyklus se zaměřuje na osvojování čtení, psaní a počítání, druhý cyklus je obohacen o předměty další - o občanskou výchovu, zeměpis, dějepis, náboženství, kreslení a psaní, ale i o předměty povahy výchovné - jako je výchova tělesná, hudební a výtvarná. Pro základní školy jsou stanoveny pedagogické cíle a osnovy, které jsou celostátně platné a závazné. Hodnocení žáků zaznamenává učitel do osobních listů. Tradiční hodnocení v číselném vyjádření bylo zrušeno.

Střední škola

Nižší střední škola

Nižší střední školu navštěvují žáci ve věku 11 - 14 let. Tato škola má tři ročníky. Do učebního plánu nižší střední školy jsou zařazeny tyto předměty: italština, historie a občanská výchova,

matematika, zeměpis, základy přírodních věd, cizí jazyk, tělesná výchova, výtvarná výchova, hudební výchova, základy techniky a náboženství. Až na náboženství jsou všechny uvedené předměty povinné - rodiče mohou žádat o osvobození z výuky náboženství.

I na tomto stupni školy bylo zrušeno tradiční hodnocení známkami. Učitelé vypracovávají analytickou zprávu z každého předmětu a globální informativní hodnocení výkonu žáka. V závěru třetího ročníku skládají žáci komisionální závěrečnou zkoušku. Výsledky této zkoušky, průběžná hodnocení a také závěrečná zpráva jsou podkladem pro osvědčení povinné školní docházky.

Vyšší střední školy

Vyšší střední škola je určena žákům od 14 do 19 let. Dělí se na tyto typy:

- klasické, přírodovědné a pedagogické školy
- umělecké školy
- technické školy
- odborné školy

Klasická střední škola

Studium na klasickém lyceu je pětileté a zahrnuje dva cykly: první dvouletý cyklus (ginnasio) a druhý tříletý cyklus (liceo). Studijní program má převážně humanitní zaměření. Studium na tomto typu školy je završeno maturitní zkouškou a získané maturitní vysvědčení opravňuje ke studiu na kterékoliv vysoké škole.

Přírodovědná střední škola

Cílem přírodovědného lycea je připravit studenty k univerzitnímu studiu v oblasti přírodních věd a medicíny. Studenti ovšem mohou studovat na všech univerzitních fakultách a vysokých školách. Studium je členěno do dvou cyklů, počáteční cyklus je dvouletý, druhý cyklus je tříletý.

V závěru studia je zařazena maturitní zkouška, která je tvořena dvěma písemnými testy (z italštiny a z předmětu vybíraného každoročně celostátně) a ústní zkouškou ze dvou předmětů (jeden předmět vybírá žák, druhý zkušební komise).

Pedagogická střední škola

Tato škola je čtyřletá a připravuje učitele základních škol. Do učebního plánu jsou zahrnuty tyto předměty: italština a italská literatura, cizí jazyk, filozofie, pedagogika, psychologie, historie, občanská výchova, zeměpis, přírodní vědy, matematika, fyzika, kreslení, dějiny umění, sborový zpěv, tělesná výchova. Náboženství a hra na hudební nástroje jsou nepovinné. Úspěšné absolvování opravňuje k vykonání zkoušky učitelské způsobilosti.

Pedagogická škola

Studium na této škole je tříleté a je zaměřeno na přípravu učitelek mateřských škol. Vyučují se zde následující předměty: italština a italská literatura, vychovatelství, dějepis, zeměpis, účetnictví, matematika a přírodní vědy, hygiena a pediatrie, hudba a sborový zpěv, domácí hospodářství, teorie a praktická aplikace tělesné výchovy, ruční práce a kreslení, pedagogická praxe.

Studium je zakončeno zkouškou, jejíž úspěšnost je prokázána vysvědčením, které poskytuje kvalifikaci k výkonu povolání učitelky mateřských škol.

Umělecké školy

Umělecké lyceum - tento typ střední školy má za cíl připravit žáky k specializovanému studiu malby, sochařství, scénografie a architektury. Studium je čtyřleté a má dvě specializace: figurální umění a scénografie, architektura. Studenti mohou absolvovat ještě doplňující pátý ročník. Podrobí-li se závěrečné státní zkoušce, získají osvědčení o umělecké maturitní zkoušce, které umožňuje pokračovat ve studiu na univerzitě.

Umělecké školy mají za cíl připravit žáky pro tvorbu tradičních lidových děl a pro samostatnou tvorbu v oblasti užitého umění. Délka studia na těchto školách je tři roky, ale na některých školách je zavedeno doplňující dvouleté studium, které připravuje k maturitě užitého umění. Tato zkouška opravňuje ke studiu na vysokých uměleckých školách.

Technické školy

Technické školy připravují žáky k výkonu technických a administrativních povolání a službám v oblasti zemědělství, průmyslu a obchodu.

Existuje devět oborů technických škol: zemědělské, průmyslové, obchodní a jazykové, školy pro cestovní ruch, pro zahraniční obchod, pro lodní dopravu, topografické, průmyslové školy a školy pro povolání vykonávaná převážně ženami.

V prvních dvou letech jsou osnovy všech technických škol v podstatě shodné. Vyučují se zde všeobecné předměty: italština a italská literatura, dějepis a občanská výchova, zeměpis, cizí jazyk, matematika, fyzika, přírodní vědy a chemie, tělesná výchova. V dalších třech letech přistupují další odborné předměty podle specializace a zaměření školy.

Studium na technických školách je zakončeno závěrečnou zkouškou zaměřenou podle specializace, na jejímž základě získává žák osvědčení o ukončení technické školy. Toto osvědčení umožňuje získat zaměstnání na středoškolské úrovni nebo pokračovat ve studiu na vysoké škole.

Odborné školy

Odborné školy jsou tříleté a jsou určeny žákům od 14 do 17 let. Jejich cílem je připravovat kvalifikované dělníky.

Existuje pět základních typů těchto odborných škol: školy se zaměřením na zemědělství, obchod, průmysl, pohostinství a školy pro profese vykonávané převážně ženami. Kromě toho má každá škola různé kvalifikační sekce. Těchto sekcí je celkem 180, ale v praxi jich má jednotlivá škola vždy pouze 50 - 60. Podle místních či regionálních potřeb mohou mít některé školy specifické obory, přičemž jejich učební program podléhá schválení ministerstva školství.

Po dvou nebo třech letech studia mohou žáci složit zkoušku a získat osvědčení o kvalifikaci. Některé odborné školy zavádějí pětileté studium, které umožňuje žákům získat zároveň odbornou přípravu i hlubší všeobecné vzdělání. Absolventi tohoto studia skládají závěrečné zkoušky ze specializace, kterou si vybrali, a získávají osvědčení o ukončení studia odborné školy, které je ekvivalentním osvědčením o ukončení studia technické školy v dané specializaci. Umožňuje absolventům pokračovat ve studiu na vysoké škole.

Počáteční odborné vzdělání

Profesionální příprava v Itálii nepatří do školského systému a je plně v kompetenci krajů. Tato příprava se realizuje buď v centrech profesionální přípravy nebo v centrech patřících soukromým organizacím.

Vysoké školy

Vysokoškolskou výuku zabezpečují univerzity a vysoké školy. Univerzity se skládají z fakult různého zaměření, k nimž patří i polytechniky, které mají výlučně technický charakter. Také vysoké školy se mohou skládat z více fakult, ale tyto fakulty mají příbuzné zaměření.

Studium na univerzitách je většinou čtyřleté, na inženýrských fakultách pětileté, na lékařských fakultách šestileté. První dva roky studia představují obvykle pevně stanovený obecný studijní základ, který absolvují všichni studenti. Další dva roky je výuka specializována podle oborů. Na závěr studia získávají absolventi diplom. Toto osvědčení však bezprostředně neopravňuje k výkonu povolání. K tomu je třeba složit další příslušnou zkoušku.

Literatura

Škoda, K.: Školství v Itálii. Praha, ÚŠI 1990

Education in Italy. Roma, Ministry of Education 1990

Školství v Nizozemsku

Základní cíle a trendy vzdělávacího systému

Vzdělávání je v Nizozemsku považováno za významnou, jednu ze společensky prioritních sfér. Vzdělávací systém je svým způsobem unikátní. Jeho diferencovanost, odrážející principy tolerantnosti, demokratičnosti a svobody, uplatňování demokratických práv skupin a jednotlivců, dosahování vysoké úrovně, je státem podporována a je součástí vládní politiky. Školy státní, církevní i soukromé tvoří rovnoprávné součásti celého vzdělávacího systému. Svoboda zakládání škol, svoboda ideologie a svoboda vnitřní struktury školy jsou tři základní opěrné sloupy tohoto systému. Svým způsobem je mimořádná i participace rodičů a regionálních, místních a dalších veřejných orgánů. Podle Zákona o povinném vzdělávání z r. 1985 je délka povinné školní docházky 11 let. Předškolní výchova je začleněna do systému povinné školní docházky a mateřská škola je organicky propojena se základní školou. Žák

začne chodit do školy v 5 letech. Šestnáctiletí, kteří nepokračují v dalším intenzivním studiu jsou povinni navštěvovat 1 - 2 roky školu nejméně dva dny v týdnu.

Obecné cíle školské politiky zahrnují:

- podporování rovnosti vzdělávacích příležitostí pro různé sociální skupiny
- podporování sociální mobility a integrace
- podpora kulturních inovací, kulturního transferu
- rozvoj přípravy odborníků na různých úrovních

Struktura školského systému

Předškolní výchova

Předškolní výchova byla do roku 1985 realizovaná v mateřských školách pro děti od čtyřech let. Ačkoliv tato docházka nebyla povinná, navštěvovala je většina dětí. Úspěchy předškolní výchovy vedly ke spojení mateřské a primární školy.

Základní školy

Poskytují základní vzdělání pro veškerou normální populaci do věku 12 let. Má zákonem centrálně vymezené obecné cíle, úkoly a předměty, kterým musí být povinně vyučováno. Každá škola si vypracovává své vlastní kurikulum podle předepsaných kritérií. Své požadavky na modifikace ve školním kurikulu uplatňuje výbor školy, složený z rodičů, učitelů a starších žáků. Kurikulum je kontrolováno státními školními inspektory.

Střední školy

Představují 4 základní typy:

- 1/ preuniverzitní vzdělávání - VNO / gymnázia, athenea, lycea/ je šestileté, připravuje studenty pro studium na vysoké škole
- 2/ vyšší všeobecně vzdělávací střední školy - HAVO, jsou pětileté, připravují studenty především na vyšší odborné vzdělávání
- 3/ nižší všeobecně vzdělávací střední školy - MAVO, jsou čtyřleté a studenti pak pokračují ve studiu na vyšší střední všeobecně vzdělávací škole nebo na odborných školách
- 4/ nižší střední odborné školy - LBO, jsou 3-4 leté, poskytují před-profesní přípravu, studenti pak získávají profesní přípravu na odborných učilištích, na vyšších středních odborných školách nebo v dalších formách odborné přípravy

Tendence tohoto systému směřuje k co největší propustnosti. Ve 12 letech sice žáci musí učinit rozhodnutí, na kterém typu střední školy hodlají pokračovat, ale existuje přestupný rok s možností re-orientace. Existuje celá řada variant, jak dosáhnout odpovídajícího středního

vzdělání. Otevírá se řada přechodů a kombinací. Některé z nich sice prodlužují středoškolské přípravy, ale respektují individuální rozdíly ve zralosti studentů a umožňují změny ve vzdělávací cestě. Pro tyto školy neexistuje centrálně stanovený učební plán, což umožňuje školám adekvátně reagovat na reálnou situaci, na charakter a vlastnosti populace, aktuální požadavky komunity, rodičů i žáků. Pouze je stanoven minimální počet hodin a výčet předmětů. Zákon dovoluje ministerstvu stanovit požadavky na závěrečné zkoušky. Testy pro hodnocení výsledků si připravují školy částečně samy, ale progresivní je trend jejich centrálního vývoje a zpravování. Na něm se významně podílí Státní ústav pro měření výsledků vzdělávání /CITO/. Vyšší střední odborné školy zpracovávají své plány ve spolupráci s příslušnou sférou odborné praxe, což umožňuje modernizaci kurikula v souladu se sociálními změnami, rozvojem služeb a nových technologií.

Kurikulum zaznamenalo značné změny. Ve školním roce 1993/94. bylo zavedeno základní kurikulum zejména pro první tři ročníky středního vzdělávání. Cílem tohoto kurikula je zvýšit kognitivní úroveň žáků, snížit počet neprospívajících žáků, zdůraznit rovnocenný přístup ke střednímu vzdělávání. Kurikulum zahrnuje 15 předmětů: holandsština, angličtina, francouzský nebo německý jazyk, dějepis, občanská nauka, zeměpis, matematika, fyzika/chemie, ekonomie, informační technologie, biologie, tělesná výchova, technologie, praktické dovednosti a dále dva volitelné předměty. Tyto lze zvolit z následujících předmětů: kreslení, textilní tvorba, ruční práce, dramatická výchova, tanec a hudba. Povinné předměty tvoří 80% vyučovacího času.

Ve vyšších třídách střední školy si žáci musí vybrat šest až sedm předmětů v závislosti na tom, jaký typ střední školy navštěvují a ze kterých předmětů hodlají vykonat závěrečnou zkoušku. V pre-univerzitních a všeobecně vzdělávacích školách je to holandský jazyk a jeden moderní jazyk, které jsou povinnými zkušebními předměty. Na gymnáziu mohou rovněž volit latinu či řečtinu. Je široká nabídka výběrových předmětů jak humanitních tak i přírodovědných. Odborné školy nabízejí kromě humanitních a přírodovědných předmětů řadu předmětů odborných.

Vysoké školy

Zahrnují univerzity, odborné vysoké školy a Otevřenou univerzitu. První stupeň vysokoškolské přípravy trvá čtyři roky a obsahuje nejvýše jeden rok propedeutické fáze studia. Druhý stupeň je zaměřen na přípravu odbornosti, specializační studium, přípravu na vědeckovýzkumnou činnost.

Vysokoškolské studium je zpravidla dvoustupňové. První stupeň trvá 4 roky a obsahuje propedeutickou fázi studia (nejvýš 1 rok) a studium vlastního oboru. Druhý stupeň je zaměřen na prohlubování odbornosti, specializační studium a přípravu na vědeckou činnost. Na závěr čtyřletého studijního programu získávají absolventi většinou titul „doktorand“, který odpovídá zahraničnímu „master degree“ (našemu titulu magistr). Absolventi postgraduálního studia získávají doktorát, ekvivalentní titulu Ph.D.

Literatura

Walterová, E.: Vzdělávací trendy, inovace a pedagogický výzkum v Nizozemsku. Praha, ÚŠI 1990.

Machová, E.: Školství v Nizozemsku. Praha, ÚŠI 1989.

Školství v Rakousku

Základní cíle a trendy vzdělávacího systému

Rakouské školství je charakterizováno následujícími principy:

- rovnost přístupu ke vzdělání
- povinná školní docházka pro děti od 6 do 15 let
- právo na vzdělání
- bezplatnost vzdělání
- možnost svobodné volby vzdělávací cesty na základě schopností jedince

K základním cílům školské politiky náleží:

- rozvíjet individuální talent a schopnosti jedince v souladu s etickými, náboženskými a sociálními hodnotami
- připravit budoucího občana demokratické společnosti
- poskytnout vzdělání, které umožní uplatnění na trhu práce

- vytvářet schopnost pro nezávislé myšlení, toleranci pro filosofické a politické názory jiných národností
- vychovat k lásce ke svobodě, míru a ke spoluúčasti na společných úkolech lidstva

Struktura školského systému

Školský systém v Rakousku má následující strukturu:

a) předškolní výchova

- jesle: pro děti do 3 let
- mateřské školy pro děti od 3 do 6 let

b) primární školství

- základní škola (obecná) pro děti od 6 do 10 let

c) sekundární školství

I. cyklus: vyšší stupeň obecné školy (4 ročníky), hlavní školy (4 ročníky), nižší stupeň vyšší všeobecně vzdělávací školy (4 ročníky), polytechnický kurs (devátý ročník pro děti od 14 do 15 let)

II. cyklus: všeobecně vzdělávací školy, vyšší stupeň všeobecně vzdělávací školy-gymnázium, odborné školství, učňovská škola, odborná střední škola, odborná vyšší škola

d) terciální školství

- neakademické (koleje, akademie)
- akademické (univerzity, umělecké vysoké školy)

e) zvláštní školy

f) vzdělávání dospělých

Předškolní výchova

Předškolní výchova zahrnuje všechny instituce, v nichž se uskutečňuje výchova vedoucí k rozvíjení osobnosti dítěte od narození do zahájení povinné školní docházky. Řadí se k nim především výchova v rodině a zařízeních předškolní výchovy, k nimž náleží:

- kojenecké jesle (pro děti od osmi týdnů do jednoho roku)
- jesle (pro děti od jednoho roku do tří let)
- mateřské školy (pro děti od 3 do 6 let)

Návštěva zařízení předškolní výchovy není povinná. Cílem mateřské školy je přispět k přirozenému rozvoji dítěte tak, aby bylo připraveno pro vstup do školy. Výchovná práce mateřské školy není stanovena osnovami, ale vychází z doporučení zaměřených na řečovou výchovu, hudební, výtvarnou, tělesnou a sociální výchovu, poznávání okolního světa.

Základní školy

Primární školství

Základní škola zahrnuje čtyři ročníky. Jejím cílem je poskytnout všem žákům elementární vzdělání. Učební plán je koncipován pouze rámcově a umožňuje změny na základě vzdělávacích potřeb v daném regionu, škole, třídě. Učitel vypracovává konkrétní vzdělávací plán na základě individuálních předpokladů a potřeb.

Velký důraz je kladen na individuální přístup k žákovi a rozvoj jeho přirozeného talentu. Na základě schopností a zájmu žáků dává škola ve čtvrtém ročníku rodičům doporučení, jakou další vzdělávací cestu by si měly jejich děti zvolit. Systém umožňuje výběr soukromé či alternativní školy.

Střední školy

Sekundární školství

I. cyklus

a) Obecná škola

V současné době existují tyto školy pouze okrajově, v odlehlejších oblastech.

b) Hlavní škola

V současné době je tato škola nejrozšířenější formou pokračování povinné školní docházky po ukončení základní školy. Jejím cílem je poskytnout všeobecné vzdělání, umožňující další studium a zároveň připravit pro praktický život. Tento typ školy prošel v posledních letech výraznou transformací. Tato škola byla členěna do větví, přičemž diferenciací byla provedena na základě výkonu žáka. Diferenciací dětí byla podrobována značné kritice.

V současné době již funguje reformovaný model hlavní školy, tzv. nová hlavní škola. Všichni žáci jsou zde zařazeni do kmenových tříd pátého ročníku bez ohledu na předchozí dosažené výsledky. Zde procházejí tzv. pozorovacím obdobím, trvajícím nejméně deset týdnů a nejdéle půl roku. Po tomto čase jsou žáci na základě výsledků v testech v hlavních vyučovacích předmětech (němčina, matematika, živý jazyk) rozděleni do tří výkonnostních skupin. Pro výuku ostatních předmětů zůstávají v kmenové třídě. Třikrát do roka mají žáci možnost přestoupit z jedné výkonnostní skupiny do druhé. O zařazení žáka do výkonnostní skupiny i o jeho přeřazení rozhoduje pedagogická rada, která o svém rozhodnutí informuje rodiče. Jestliže rodiče nesouhlasí s tímto rozhodnutím, může se žák přihlásit ke zkoušce do vyššího stupně. Pokud zkoušku nesloží, je povinen navštěvovat tu výkonnostní skupinu, do níž byl pedagogickou radou zařazen.

c) Nižší stupeň všeobecně vzdělávací školy

Tento typ školy neexistuje samostatně, nýbrž pouze v rámci tzv. dlouhé formy gymnázia nebo reálného gymnázia. Poskytuje žákům prohloubené všeobecné vzdělání tak, aby mohli buď pokračovat na vyšším stupni nebo přejít na některou střední odbornou školu nebo vyšší školu.

Pro přijetí do tohoto typu školy žáci nemusí vykonávat přijímací zkoušku. Pokud žák je hodnocen z němčiny, čtení a matematiky ve čtvrtém ročníku základní školy horší známkou než dvojkou, musí skládat přijímací zkoušku.

První dva ročníky této školy jsou orientační a pozorovací fázi. Ve 3. ročníku dochází k diferenciaci do tří typů:

- 1) gymnázium (s jedním živým jazykem a latinou)
- 2) reálné gymnázium (s jedním živým jazykem a deskriptivou)
- 3) reálné gymnázium hospodářské pro dívky (s jedním živým jazykem, pracovní výchovou a posílenou chemií)
- 4) polytechnický kurs

Roční polytechnický kurs je určen pro ty čtrnáctileté žáky, kteří nechtějí pokračovat ve studiu nebo ještě nejsou rozhodnuti. Pro tyto žáky představuje tento kurs ukončení povinné školní docházky. Hlavním cílem této školy je příprava na povolání. Kromě povinných předmětů je kladen důraz na profesní orientaci podle zájmové diferenciaci žáků formou volitelných předmětů.

II. cyklus

Na úrovni vyššího cyklu sekundárního školství se značně zesiluje diferenciaci. Kromě škol poskytujících všeobecné vzdělání do tohoto typu náleží široká a mnohotvárná oblast odborného školství.

Vyšší stupeň všeobecně vzdělávací školy

Vyšší stupeň všeobecně vzdělávací školy je pokračováním dlouhé formy gymnázia nebo reálného gymnázia. Proto žáci z nižšího stupně tohoto typu školy přecházejí na vyšší stupeň v podstatě automaticky. Cílem tohoto stupně školy je dokončit všeobecné vzdělání a vytvořit předpoklady pro úspěšné další, zejména vysokoškolské vzdělání. I na tomto stupni dochází k další diferenciaci:

- gymnázium (humanitní) s jedním živým jazykem, latinou a řečtinou nebo druhým živým jazykem
- reálné gymnázium se zvýšeným počtem hodin výuky matematiky, jedním živým jazykem a latinou, nebo druhým živým jazykem, v 7. a 8. třídě s výukou deskriptivní geometrie, eventuálně s větším počtem hodin biologie, chemie, fyziky
- reálné gymnázium hospodářské, v jehož učebním plánu je vedle jednoho živého jazyka nebo latiny, také pracovní vyučování, nauka o výživě a hospodářství, psychologie, pedagogika, filosofie

Vyšší stupeň reálného gymnázia

Vedle osmiletých forem gymnázia existuje ještě samostatný vyšší čtyřletý stupeň reálného gymnázia. Předpokladem pro studium na tomto typu školy je ukončený osmý postupný ročník. V učebním plánu je zařazen jeden živý cizí jazyk, k němuž od šestého ročníku přistupuje další živý jazyk a dále buď hra na hudební nástroj, výtvarná výchova nebo deskriptivní geometrie, či rozšířená výuka přírodních věd.

Kromě tradičních typů gymnázia existují ještě zvláštní formy pro talentované žáky se zaměřením na hudební, výtvarnou výchovu nebo se sportovním zaměřením. Na tyto speciální formy jsou přijímáni žáci na základě talentové zkoušky.

Studium na všech druhích gymnázia je zakončeno maturitní zkouškou, jejíž úspěšné absolvování umožňuje vstup na vysoké školy nebo studium na školách třetího stupně.

Odborné školství

Odborné školství představuje velmi rozsáhlou skupinu škol různého zaměření. Náleží sem odborné střední a vyšší školy a odborné povinné školy.

Odborné střední školy

Na tento typ školy jsou žáci přijímáni po ukončení osmého postupného ročníku. Studium trvá od jednoho roku do pěti let, nejčastěji však tři až čtyři roky. Podmínkou přijetí je úspěšné absolvování standardizovaného testu schopností, který je upraven pro každou školu.

Cílem střední odborné školy je doplnění všeobecného vzdělání a poskytnutí odborné přípravy pro povolání nebo skupinu povolání. Neposkytují střední odborné vzdělání ukončené maturitou. Studium je ukončeno zpravidla závěrečnou zkouškou, která má charakter učňovské zkoušky pro několik profesí. Tato zkouška neopravňuje ke vstupu na vysoké školy. Ke školám tohoto typu např. náleží odborné školy technické a řemeslné, obchodní škola, odborná škola pro ženská povolání v hospodářství, hospodářská škola, hotelová škola, odborná škola pohostinství a cestovního ruchu, odborné školy pro sociální práci, odborné školy zemědělské a lesnické.

Vyšší odborné školy

Vyšší odborné školy navazují na ukončený osmý postupný ročník na kterékoliv škole. Před přijetím ověřují způsobilost žáka ke studiu a k budoucímu povolání standardizovaným testem. Vyšší odborné školy poskytují vedle všeobecného vzdělání především vyšší odborné vzdělání. Studium na této škole je pětileté a je ukončeno maturitní odbornou zkouškou. Nahrazují vyučení v několika oborech. Vzhledem k tomu, že jsou ukončeny maturitou, poskytují oprávnění k dalšímu studiu na akademiích a zejména na vysokých školách.

K významnějším druhům vyšších odborných škol patří:

- vyšší technická a řemeslnická učiliště
- obchodní akademie
- vyšší učiliště pro módu a oděvní techniku
- vyšší učiliště cestovního ruchu
- vyšší učiliště pro ženská povolání v hospodářství
- vyšší zemědělská a lesnická učiliště

Odborné povinné školy

Tento typ školy poskytuje přípravu na povolání. Učňové jsou připravováni v tzv. duálním systému, kdy profesní příprava je realizována v podnicích a teoretická příprava v odborné povinné škole. Tato škola není nazývána povinnou proto, že by se její návštěva realizovala v rámci povinné školní docházky, ale proto, že je povinná pro všechny žáky v učebním poměru. Učební obory jsou tříleté, maximálně čtyřleté. Před přijetím je zpravidla ověřena schopnost pro výkon budoucího povolání. Příprava je ukončena závěrečnou učňovskou zkouškou.

Kombinace profesní přípravy v podniku a teoretické přípravy na odborné povinné škole je organizována ve dvou formách:

i) celoroční formou, v níž výuka na odborné povinné škole probíhá po celý školní rok a žáci zpravidla navštěvují školu jeden den v týdnu

ii) blokovou formou, délka blokové výuky je zpravidla osm týdnů

Povinné školy pro přípravu na povolání spadají po pedagogické stránce do kompetence spolkového ministerstva vyučování a umění a jemu podřízených zemských školních rad. Dohled nad odborným výcvikem je v kompetenci ministerstva obchodu, řemesel a průmyslu.

Terciální školství

Tento stupeň vzdělávání zahrnuje nejen vysoké školy, ale i různé druhy neakademického post-sekundárního vzdělávání. Neakademické formy post-sekundárního vzdělávání představují další vzdělávací možnosti pro maturanty, kteří tak mohou získat vyšší odbornou kvalifikaci pro určitou profesi. Do této skupiny náleží koleje a speciální kursy, akademie a vzdělávací zařízení pro lékařsko-technická povolání.

Koleje a speciální kursy

Koleje nabízejí cykly přednášek, které jsou organizovány, stejně jako tzv. speciální, abiturientské kursy, vyššími odbornými školami. Koleje jsou určeny absolventům všeobecně vzdělávacích škol nebo vyšších odborných škol. Předpokladem k přijetí je maturitní zkouška na těchto typech škol. Jejich hlavním cílem je poskytnout maturantům odbornou přípravu a umožnit jim získání odborné kvalifikace na vyšší úrovni. Studium, zakončené odbornou maturitou, je tří až pěti-semestrové, ovšem s převládající čtyř-semestrovou délkou. Studium se obvykle realizuje v těchto oborech: stavební technika, důlní stavby, informatika, výpočetní technika, elektronika, spojovací technika, cestovní ruch, obchod, strojírenství, jemná mechanika a optika, technická chemie, textilní technika, textilní chemie, výroba nábytku a tvorba interiéru, vychovatelství. Absolventi technických směrů mohou po tříleté praxi v oboru požádat o udělení titulu inženýr ministerstvo stavebnictví a techniky.

Speciální abiturientské kursy jsou jedno až čtyř-semestrové. Nejsou ukončeny maturitou. Realizují se zpravidla v těchto oborech: automatizační technika, elektronické zpracování informací a aplikovaná mikroelektronika, cestovní ruch, organizace a řízení, měřicí technika.

Akademie

Akademie nemají charakter vysoké školy. Nejrozšířenější jsou pedagogické akademie, které poskytují přípravu na učitelské povolání. Akademie pro sociální práci připravuje pracovníky v sociální oblasti. Podmínkou přijetí je maturita, která však může být nahrazena tří-semestrovým přípravným studiem, pokud uchazeč absolvoval jedenáct let školní docházky a úspěšně složil vstupní zkoušku způsobilosti pro práci v sociální oblasti.

Vzdělávací zařízení pro lékařsko-technická povolání

Podmínkou přijetí je obvykle maturita na vyšší střední škole. Studium trvá 2 - 3 roky. Tato zařízení spadají do kompetence zdravotnictví a ochrany životního prostředí, mládeže a rodiny. Absolventi se označují podle typu specializace, např.: diplomovaný logoped, ortoped, atd.

Vysoké školy

Vysoké školy patří do kompetence spolkového ministerstva pro vědu a výzkum. S výjimkou uměleckých vysokých škol se všechny ostatní vysoké školy nazývají univerzitami.

Přístup na vysoké školy je otevřený pro všechny absolventy vyšších škol, kteří úspěšně složili maturitní zkoušku. Avšak i ti, kteří neabsolvovali maturitní zkoušku, mohou studovat na vysokých školách. Pro tyto uchazeče o vysokoškolské studium jsou určena zpravidla desetiměsíční kurzy na univerzitě, ukončené zkouškou opravňující k vysokoškolskému studiu. Uchazeč musí být starší 24 let. Pokud chtějí na základě hodnocení a požadavků v zaměstnání studovat určitý obor na vysoké škole uchazeči, kterým je více než 25 let a méně než 45 let, mohou složit tzv. profesní zkoušku zralosti a získat tak oprávnění k vysokoškolskému studiu určitého oboru.

Na rakouských vysokých školách neexistuje numerus clausus, počet studentů není nikterak limitován, neexistují přijímací zkoušky. Pouze na uměleckých vysokých školách existují talentové zkoušky. Veškeré studium na vysokých školách je pro rakouské občany bezplatné. Je možné studovat jako řádný, mimořádný nebo hostující posluchač. Nejrozšířenější je ovšem řádné studium, které je ukončeno akademickým titulem a které má různé formy: diplomové studium, doktorandské studium, dvojité studium, iregulární studium, krátké studium.

Diplomové studium trvá zpravidla 8 - 10 semestrů. Není děleno na studijní ročníky. Skládá se ze dvou úseků studia, z nichž každý je ukončen diplomovou zkouškou. Předpokladem pro skládání diplomové zkoušky je pozitivní hodnocení diplomové práce. Ukončení studia opravňuje k získání titulu diplomovaného odborníka.

Doktorské studium slouží k rozvoji schopnosti samostatné vědecké práce. Má charakter postgraduálního studia, předpokladem je ukončení diplomového studia nebo rovnocenného studijního běhu. Studium trvá 2 - 4 semestry. V rámci doktorského studia se zpracovává disertační práce, v níž má uchazeč prokázat schopnost samostatného zvládnutí vědeckého problému. Obhajoba disertační práce je součástí rigorózní zkoušky.

Další formou vysokoškolského studia je tzv. krátké studium, které trvá čtyři až šest semestrů a odpovídá zhruba prvnímu studijnímu úseku diplomového studia. Jeho ukončení není spojeno s akademickým titulem. Absolventi získávají pouze profesní označení.

Vysokoškolský zákon umožňuje také individuální koncipování studijního programu. Jedná se v podstatě o tři možnosti: tzv. dvojí studium, studium irregulare a využití volitelných nepovinných předmětů pro specializaci. Dvojí studium je vlastně současné absolvování dvou (nebo více) řádných studií na jedné nebo několika vysokých školách. Ukončení každého studia je samostatné.

Formou tzv. studia irregulare je kombinované studium studijních oborů. Podmínkou je, že takovéto studium odpovídá potřebám přípravy k určitému povolání a je vědecky zdůvodnitelné. Pokud těmto podmínkám odpovídá studijní program navržený nejméně deseti studenty nebo příslušnou akademickou institucí, může být schválen spolkovým ministerstvem pro vědu a výzkum jako tzv. studijní pokus.

Kromě těchto forem řádného studia organizují vysoké školy ještě tzv. vysokoškolské kurzy, které slouží specifickým vzdělávacím cílům. Délka i studijní program jsou v kompetenci vysoké školy. Těchto kursů se mohou zúčastňovat mimořádní i hostující posluchači, kteří nejsou imatrikulováni.

Literatura

Kovaříčková, I.: Školství v Rakousku. Praha, ÚŠI 1987

Školství ve Spolkové republice Německo

Základní cíle a trendy vzdělávacího systému

Vzdělávání v SRN vychází ze základních práv jedince na vzdělání, která jsou zakotvena ve spolkové ústavě a v ústavách jednotlivých zemí. Pro utváření vzdělávací soustavy mají zvláštní význam zejména následující zákonná práva:

- právo jedince na svobodný rozvoj osobnosti
- individuální rozvoj jedince
- rovnost před zákonem
- rovnoprávnost muže a ženy
- svoboda víry a vyznání
- právo rodičů na výchovu dětí
- svoboda volby školy, povolání
- svoboda vědy, umění a výzkumu

V ústavách jednotlivých zemí jsou tato základní práva dále konkretizována. Podle základního zákona podléhá celé školství státu. Spadá do pravomoci jednotlivých zemských vlád a v důsledku toho se v něm odrážejí i stanoviska jednotlivých vládnoucích politických stran v SRN. Promítá se v něm i silný vliv církví.

Vzdělávání v SRN prošlo závažnými vnitřními proměnami v poválečném období. Byl přehodnocen tradiční hodnotový systém, tradiční intelektuální a kulturní hodnoty v souvislosti s kritickou sebereflexí a vypořádáváním se s minulostí. Poválečné rozdělení Německa se projevilo i v odlišném přístupu k vytvoření školského systému: demokratického, pluralitního v západní části a centralisticky unifikovaného ve východní části.

V současné době je jedním z prioritních cílů vzdělávací politiky podpořit proces sjednocování. Pět nových zemí, vzniklých z bývalé NDR, přizpůsobuje své vzdělávací systémy modelům původních spolkových zemí. Cílem je posílit společné struktury a obsah a vytvořit podmínky pro mobilitu studentů a pracovních sil. Jednotlivé spolkové země spolupracují na federální úrovni i mezi sebou navzájem. Délka školní docházky, organizace školního roku, označování

vzdělávacích institucí, zajištění prostupnosti škol, jednotný systém certifikátů - to jsou otázky společného zájmu. Jejich řešením a koordinací spolupráce je pověřena stálá Konference ministrů školství a kultury. V jednotlivých spolkových zemích je školství řízeno zemskými ministerstvy, která rozhodují o zřizování škol, financování vzdělávání a o kurikulu.

Povinná školní docházka začíná po dovršení šestého roku dítěte. Zpravidla trvá 9-10 let. Pro učně pokračuje v některých zemích další tři roky povinnost částečné školní docházky. Pro mladistvé, kteří nepokračují na žádném typu školy, ani nenastoupí do učebního poměru, existuje v některých zemích možnost prodloužení povinné školní docházky.

Struktura školského systému

Základní prvky struktury vzdělávacího systému tvoří tyto okruhy: elementární, základní, sekundární a terciální. Školský systém je tvořen:

- předškolní výchova (elementární okruh)
- 1. cyklus (základní okruh)
- 2. cyklus I, II (sekundární okruh I,II)
- 3. cyklus (terciální okruh)
- další vzdělávání

Předškolní výchova

Oblast předškolní výchovy zahrnuje mateřské školy, předtřídy, školní mateřské školy a speciální mateřské školy.

Předškolní výchova má v SRN dlouholetou tradici. První mateřské školky vznikly historicky právě na půdě Německa. Institucionalizace předškolní výchovy začala již v 19. století paralelně s rozvojem veřejného školství. Původně byla předškolní výchova chápána jako doplněk rodinné výchovy a nebyla součástí školského systému. Rozhodující vliv na rozvoj této oblasti mělo reformní hnutí v 60. a 70. letech. Vytvořila se propracovaná infrastruktura, měnily se formy spolupráce s rodiči, školou, stoupla kompetence učitele, formulovaly se cíle. Mateřské školy byly trvale začleněny do vzdělávacího systému.

Mateřská škola představuje tradiční formu předškolní výchovy pro děti od tří do šesti let. Její návštěva je dobrovolná. K hlavním cílům náleží: připravit děti pro vstup do školy, doplnit a rozvíjet rodinnou výchovu, podporovat přirozený individuální rozvoj dítěte, vytvářet sociální vztahy.

Pro pětileté děti existují v některých zemích tzv. předtřídy. Děti jsou zde rozvíjeny formou učení hrou, aniž by se předjímalu vyučování prvního ročníku základní školy. Pro děti, které neprokazují dostatečnou školní zralost, existují v jednotlivých zemích buď školní mateřské školy nebo tzv. předtřídy pro pětileté děti. Tyto jsou organizačně spojeny se základní školou. Jejich cílem je vytvářet předpoklady pro zdravý rozvoj rozumových a citově volních schopností dětí.

Děti, u nichž lze předpokládat na základě nějakého postižení potřebu zvláštní podpory, mohou být se souhlasem rodičů po dovršení třetího roku života, tělesně postižené po druhém roce života, do speciálních mateřských škol. Ovšem úspěšnou se jeví i integrace postižených dětí do běžných mateřských škol.

Základní školy

První cyklus

První cyklus zahrnuje 1. - 4. ročník, v některých spolkových zemích 1. - 6. ročník. Základním cílem tohoto cyklu je poskytnout žákům základy pro další vzdělávání. Důležité je jazykové vzdělávání, matematika, jednotlivé výchovy, socializace žáka. Vzdělávací programy tohoto cyklu jsou společné a jsou vydávány ministerstvem školství a kultury v jednotlivých zemích. Jsou vytvářeny odbornými komisemi, v nichž jsou zastoupeni i učitelé.

Druhý cyklus I, II

Druhý cyklus I zahrnuje 5. - 10. (event. 7. - 10.) ročník, druhý cyklus II pak 11. - 13. ročník. Oba tyto cykly jsou součástí povinné školní docházky. Pro první je závazná plná školní docházka, pro druhý alespoň částečná po dobu nejméně tří let. Cílem 2. cyklu I je především příprava na studium v cyklu II, jehož hlavním cílem je zejména profesionální příprava. Jednotlivé druhy škol 2. cyklu se liší délkou studia a závěrečnou klasifikací. Jsou propojeny tak, že tvoří propustný systém.

Sekundární vzdělávání je tříproudové: hlavní škola (Hauptschule), reálná škola (Realschule) a gymnázium (Gymnasium). V sekundárním cyklu vznikl pro Německo netradiční typ integrované školy (Gesamtschule).

Hlavní škola (Hauptschule) poskytuje žákům všeobecné vzdělání, umožňující přístup k přípravě na povolání nebo další studium. Je 5 - 6 letá a zahrnuje většinou 5. - 9. (event. 10) ročník. Po absolvování 9., případně 10. ročníku nastupují žáci do přípravy na povolání v duálním systému. V zemích s devítiletou školní docházkou mají žáci možnost dobrovolně navštěvovat 10. ročník, aby získali vysvědčení, opravňující je k dalšímu studiu.

Reálka (Realschule) ve své typické formě je šestiletá a představuje 5. - 10. ročník. Kromě toho existuje tří nebo čtyřletá nastavbová forma pro žáky hlavní školy, kteří do ní mohou přejít po absolvování 6. nebo 7. ročníku. Reálka zprostředkuje žákům širší všeobecné vzdělání než hlavní škola a umožňuje jim přístup k dalším formám studia. Absolvování reálky opravňuje žáky k přechodu do různých forem přípravy na povolání i dalšího studia.

Gymnázium je všeobecně vzdělávací školou, zahrnující zpravidla 5. - 13. ročník. Existují rovněž nastavbové formy studia, do nichž mohou přicházet žáci hlavních škol v návaznosti na 7. ročník a nastavbové formy pro mimořádně nadané absolventy reálek a škol připravujících na povolání.

Vyšší stupeň gymnázia zahrnuje 11., 12., 13. ročník. Předpokladem pro přijetí je oprávnění k přístupu na vyšší stupeň gymnázia, které žáci získávají zpravidla po absolvování jeho 10. ročníku. Kromě studia povinných předmětů má žák možnost rozsáhlé volby z rozšířené nabídky dalších vyučovacích předmětů. Předměty jsou přiřazeny podle příbuznosti k příslušné oblasti. Je to oblast jazykově-literárně-umělecká, společenskovední a matematicko-přírodovědně-technická. Každá z těchto tří oblastí musí být zastoupena ve školním kurikulu každého žáka průběžně až do ukončení vyššího stupně gymnázia včetně maturitní zkoušky. Kurikulum je členěno podle rozsahu a obtížnosti učiva do tzv. základních kursů a kursů podle výkonu. Základní kursy mají zajistit pro všechny žáky společné základní vzdělání. Kursy dle výkonu mají zprostředkovat hlubší porozumění danému předmětu a rozšířit odborné znalosti. V kurikulu převažují základní kursy.

K základním předmětům náleží němčina, dva cizí jazyky, matematika, fyzika a jeden předmět charakteristický pro daný směr. Studium na vyšším stupni gymnázia je ukončeno maturitou. Maturita je prestižní zkouškou. Je závěrem středoškolského studia a poskytuje kvalifikaci pro vysokoškolské studium. V maturitní zkoušce jsou dva předměty na základní a dva na pokročilé úrovni. Maturitu mohou skládat pouze ti studenti, kteří nejméně dva roky studují následující předměty: německý jazyk, cizí jazyk, matematiku. Z jednoho maturitního předmětu může být vykonána ústní zkouška místo písemné.

Tato regulace má zajistit, aby studenti nevolili snadné předměty a aby jejich kurikulum bylo vyvážené a stejně náročné pro všechny. K základním předmětům byly přidány přírodovědné předměty a historie. Navíc se používá nové skóre při celkovém hodnocení: větší počet bodů za základní předměty stoupl a za pokročilé počet bodů klesl. Maturitní vysvědčení je předpokladem získání tzv. všeobecné vysokoškolské zralosti. Je vyžadováno vysokou školou při přijímání (přijímací zkoušky se nekonají).

Souhrnná (integrovaná) škola (Gesamtschule) poskytuje stejné vzdělání jako ostatní školy daného cyklu, a to zpravidla od 5. ročníku. Kurikulum souhrnné školy zahrnuje obsah vzdělání hlavní školy, reálky a gymnázia. Vyučování je v 5. a 6. ročníku pro všechny žáky společné. Od 7. ročníku dochází k vnější diferenciaci v němčině, matematice, cizím jazyce a přírodních vědách. Ve společenskovědních předmětech, náboženství, umělecké a tělesné výchově zůstává vyučování pro všechny žáky společné. Závěrečná vysvědčení integrovaných souhrnných škol jsou rovnocenná ostatním závěrečným vysvědčením 2. cyklu II.

Školy připravující na povolání (Berufliche Schulen)

Školství pro přípravu na povolání (týká se 15 - 18ti leté mládeže) je velmi členité. Pokud žák nepokračuje ve studiu na některé všeobecně vzdělávací škole nebo škole připravující k povolání formou povinné školní docházky, musí po absolvování 9. nebo 10. ročníku navštěvovat alespoň školu pro povolání (učňovskou školu) v podobě částečné školní docházky vedle přípravy k povolání nebo v podobě profesionální činnosti, a to alespoň po dobu tří let. Profesionální příprava se realizuje v návaznosti na plnou povinnou školní docházku pro převážnou část patnácti - až osmnáctileté mládeže v duálním systému, t.j. v závodech a na školách pro povolání.

Studium na školách připravujících na povolání se liší především podmínkami přijetí, délkou přípravy a zaměřením učebních a studijních oborů. Systém škol připravujících na povolání tvoří:

- školy pro povolání
- odborné školy pro povolání
- nástavbové školy pro povolání
- odborné vyšší školy
- gymnázia pro povolání (odborná gymnázia)
- odborné školy

Absolventi školy pro povolání mohou jít do pracovního procesu nebo pokračovat na některé ze škol připravujících na povolání. Závěrečné vysvědčení z odborných a nástavbových škol pro povolání otevírá stejné možnosti jako vysvědčení o absolvování reálky. Ukončení odborné vyšší školy a gymnázia pro povolání vede k vysokoškolské zralosti. Z odborné školy odcházejí absolventi většinou do praxe, za určitých podmínek mohou získat oprávnění k vysokoškolskému studiu.

Vysoké školství

Třetí cyklus

Třetí cyklus je oblast vysokého školství. Patří sem univerzity a různé vysoké školy. Univerzity jsou tradičního typu, zahrnující různé disciplíny. Vysoké školy jsou souhrnné vysoké školy technické, vysoké školy pedagogické, umělecké a hudební, odborné a církevní vysoké a odborné vysoké školy. Ve SRN je 243 státních a státem uznávaných vysokoškolských institucí. Tyto instituce poskytují většinou pouze denní studium s povinnou docházkou. Dálkové studium je daleko méně rozvíjeno než v ostatních zemích. Vysokoškolské kursy tohoto typu jsou převážně nabízeny komerčními institucemi, privátním sektorem. Tento typ studia nabízí v současné době pouze Distanční Univerzita v Hagenu a Institut vysokého vzdělávání pro zaměstnané v Rendsburgu.

Hlavním předpokladem pro přijetí na vysokou školu je předchozí kvalifikace, která je trojího druhu:

- všeobecná vysokoškolská zralost
- vysokoškolská zralost v oboru
- odborná vysokoškolská zralost

Vysvědčení o všeobecné vysokoškolské zralosti otevírá zásadně přístup ke studiu všech oborů na všech vysokých školách a univerzitách. Vysokoškolská zralost k oboru umožňuje přístup ke studiu určitých oborů na univerzitách a vysokých školách. Vysvědčení o odborné vysokoškolské zralosti otevírá přístup ke studiu na odborných vysokých školách a odpovídajících oborů na souhrnných vysokých školách.

Studium na univerzitě je většinou čtyřleté, na vysokých odborných školách trvá tři roky. Studium medicíny trvá šest roků a tři měsíce, po nichž následuje 18-ti měsíční praxe. Akademický rok je členěn na dva semestry. Základní studium ve většině oborů je ukončeno po čtyřech semestrech mezi-zkouškou. Závěr hlavního studia tvoří buď vysokoškolská zkouška s diplomem nebo státní zkouška. Vysokoškolské instituce poskytují stupně Diplom, Magister a Doktor. Stupeň Diplom je udělován v inženýrských oborech, ekonomii, sociálních a přírodních vědách. V kursech, vedoucích k tomuto titulu, je kladen důraz pouze na jeden předmět. Kursy v oblasti moderních jazyků, přírodních věd, ekonomii většinou vedou k magisterskému titulu. Studenti mohou kombinovat dva hlavní předměty nebo jeden hlavní předmět a dva vedlejší. Univerzity a některé ekvivalentní instituce mají právo udělovat titul Doktor po ukončení doktorandského studia. Tato studia trvají dva až čtyři roky. Jsou požadovány ústní zkoušky a samostatná doktorská práce.

Literatura

Krčilová, Z.: Školství v Německé spolkové republice. Praha, ÚŠI 1988

Walterová, E.: Závěrečné zkoušky na střední škole v zahraničí. Praha, ÚIV 1996

Školství ve Španělsku

Základní cíle a trendy vzdělávacího systému

Španělský vzdělávací systém, v němž dochází od školního roku 1991/92 k podstatným změnám, je koncipovaný v souladu s principy a hodnotami nové ústavy, respektuje obecně uznávaná lidská práva a svobody ústavou a odpovídajícími zákony deklarované. Reforma školství, která je nezbytná k dosažení rozmachu výchovy a vzdělání, se orientuje na kvalitativní strukturální a systémové změny, změny v obsahu vzdělání, ve formách a metodách, ve vztahu školy se sociálním kontextem a s produktivním světem. Španělský vzdělávací systém se orientuje na dosažení následujících cílů:

- zabezpečit plný rozvoj osobnosti žáka
- pěstovat úctu k právům a k základním svobodám demokratické společnosti
- zprostředkovávat osvojení intelektuálních dovedností a poznatků vědeckých, technických, humanitních, historických a estetických
- připravit k vykonávání profesních aktivit
- připravit k aktivní účasti na společenském a kulturním životě
- pěstovat úctu k španělské jazykové a kulturní pluralitě

Struktura školského systému

Předškolní výchova

V aktuálním systému španělského školství trvá etapa předškolní výchovy od čtyř do šesti let věku dítěte. Je nepovinná a přípravná. Základním posláním předškolní výchovy je rozvoj osobnosti dítěte. Je však stanovena i řada dílčích cílů, k nimž náleží: dosáhnout harmonického rozvoje osobnosti z aspektu neurofyziologického, mentálního a sociálního, podporovat dynamický projev jazykový, umělecký, pozorovací a reflexivní, usnadňovat integraci jedince se skupinou z hlediska komunikace, odpovědnosti a spolupráce, napomáhat osvojení etických, náboženských hodnot.

Základní škola

Současná španělská základní škola trvá od šesti do dvanácti let, je povinná a organizuje se ve třech cyklech. Jejím obecným cílem je podporovat socializaci dítěte a příznivě ovlivňovat jeho

začlenění do kultury. Posláním základní školy je zajistit, aby si žáci osvojili a na požadované úrovni zvládli nástroje potřebné k dalšímu vzdělávání a sebevzdělávání. Základní stupeň školského systému se záměrně orientuje na přípravu pro plnění povinností a respekt k občanským právům, demokratickým svobodám a základním lidským právům, na osvojení, rozvoj a funkční využití návyků a technik učení, vypěstování schopnosti fantazie, pozorování a myšlení, na rozvoj tělesných a sportovních schopností a na výchovu základních postojů i znalostí morálních a náboženských.

Inovace struktury základního všeobecného vzdělání zavádí do tohoto stupně školského systému tři cykly:

- počáteční cyklus (1. a 2. ročník)
- střední cyklus (3., 4., 5. ročník)
- vyšší cyklus (6., 7., 8. ročník)

Pro počáteční cyklus je centrálně stanovena jen struktura základního (minimálního) obsahu vyučování, kterou tvoří: španělský jazyk, event. jazyk regionu, matematika, společenská a přírodní zkušenost, náboženství nebo mravouka. Je stanovena struktura obsahu vyučování v umělecké výchově (výtvarné, hudební), tělesné výchově. Oblast sociálního afektivního působení, ačkoliv nemá předepsanou konkrétní hodinovou dotaci a není tudíž začleněna do rozvrhu, má inspirovat život celého školního centra a její efekt mají mít na zřeteli všichni učitelé. Učitelé jsou odpovědní za to, že pokrokovými způsoby přiblíží svým žákům cíle a prostředky sociálního afektivního chování.

Pro střední cyklus je dána centrálně jen struktura základního (minimálního) obsahu vzdělání: španělský jazyk, event. regionální jazyk, matematika, společenské vědy, přírodní vědy a náboženství nebo mravouka. Strukturu obsahu vyučování danou ministerstvem tvoří umělecká výchova (výtvarná, hudební a dramatická) a tělesná výchova. Učitelé v souladu s výsledky průběžného hodnocení, organizují podpůrné aktivity a pomoc zaostávajícím žákům ve španělském jazyce, matematice, předmětech společenských a přírodovědných.

Obsah vzdělání vyššího cyklu (6. - 8. ročník) je strukturován do několika oblastí:

- a) jazyková oblast. španělský jazyk a literatura, event. regionální jazyk, cizí moderní jazyk
- b) společenskovední oblast: mravní a občanská výchova, geografie obecná a zeměpis Španělska, geografie lidstva, základy evropské a španělské společnosti, rozvoj západoevropské civilizace, evropská civilizace a současný svět, současná civilizace a současný svět, Španělsko v současném světě
- c) matematická oblast
- d) přírodovědná oblast
- e) oblast tvůrčího vyjádření: výtvarná umění a základy výtvarných technologií
- f) oblast vyjádření životní síly: hudební výchova, tělesná a sportovní výchova
- g) mravní výchova (event. výchova náboženská)

Střední škola

Střední školu navštěvují žáci ve věku od dvanácti do šestnácti let. Dělí se na dva cykly po dvou letech. Významným specifickým je diferenciací pomocí fakultativních předmětů. V prvních letech povinné střední školy jsou volitelné předměty dotovány asi 10% vyučovacích

hodin. Tato dotace se v posledním roce zvyšuje až na 35%. Etapa od 12 do 16 let se studuje v centrech středního vzdělání, která mají poskytovat úplné střední všeobecné vzdělání a speciální odborné vzdělání.

Tato vzdělávací etapa se realizuje v oblastech: vědy o přírodě, tělesná výchova, výtvarný a vizuální projev, geografie, historie a vědy sociální, cizí jazyky, jazyk mateřský a literatura, matematika, hudba, polytechnické vyučování a náboženství. S absolvováním povinného středního vzdělávání žáci obdrží diplom, který je opravňuje přistoupit ke střednímu všeobecnému vzdělávání (s maturitou) nebo ke speciálnímu odbornému vzdělávání. Absolutorium se přiznává žákům, kteří dosáhnou hlavních cílů etapy. Je podněcován vznik vzdělávacích programů, jež umožní žákům, kterým se nepodaří získat diplom, dosáhnout absolutoria v odborné přípravě, aby mohli být začleněni do světa práce.

Střední škola s maturitou

Tato střední škola plní specifickou funkci přípravou ke studiu na vysoké škole nebo k vyšším odborným profesím. Přes svou jednotnost je uspořádána do lišících se variant: humanitní vzdělání a společenské vědy, vědy o přírodě a o zdraví, nauky o technickém zpracování surovin v užitečné výrobce (technologie).

Tato škola je určena žákům 16-18-tiletým. Předměty jsou uspořádány do tří forem: společné (vlastní každé variantě) a bezpodmínečně volitelné (nezávisle na variantě typu školy a ročníku). Tento typ školy je ukončen maturitou (Bachillerato). Maturitní vysvědčení z kteréhokoliv varianty střední školy umožňuje přístup na vysoké školy.

Odborná škola

Hlavním cílem reformy v odborné přípravě je realizovat projekt s profesionálními kapacitami z praxe a zajistit tak propojení vzdělávání se světem práce. Specifická odborná příprava je uspořádána do tzv. modulů. Jednotlivé moduly vytvářejí vlastní, velmi variantní programy přípravy žáků pro širokou škálu profesí. Odborné moduly, jejichž studium začíná po ukončení povinné střední školy, vedou ke 2. kvalifikačnímu stupni, který je respektován v rámci Evropské unie. Odborné moduly, probíhající po maturitě, vedou ke 3. kvalifikačnímu stupni. Odborné moduly by měly být uspořádány do systému profesních certifikátů, vysvědčení a diplomů, majících jak hodnotu akademickou tak i hodnotu na trhu práce. Na druhé straně by měly být nástrojem permanentního vzdělávání a rekvalifikace pracovní síly.

Vysoké školy

Vysokoškolské vzdělání poskytují dvě hlavní instituce: univerzity a vysoké technické školy. V současné době se univerzitní fakulty dělí na experimentální, na nichž se studují vědy biologické, fyzika, chemie, geologie, matematika, farmacie, medicína, veterinární lékařství a psychologie, a na neexperimentální, na kterých se studují krásná umění, ekonomie a podnikání, vědy o informacích, vědy politické a sociální, právní vědy, filologické vědy, filosofie a vědy o výchově, historie, geografie, design a móda.

Vysokoškolské vzdělání poskytují také univerzitní koleje a univerzitní školy. V třiletých univerzitních školách se studuje např. učitelství pro základní školy, statistika, ošetřovatelství, ale také obory architektury a inženýrství. Univerzitní školy poskytují ukončené vzdělání. Po jejich absolvování získá student vysvědčení o vysokoškolském vzdělání v příslušném oboru a

má možnost po absolvování tzv. adaptačního kursu pokračovat ve studiu na univerzitních fakultách nebo na vysoké škole technické.

Studium na univerzitních fakultách a na vysokých technických školách se diferencuje do tří cyklů. První cyklus je tříletý a je zaměřen na studium základních disciplín. Druhý cyklus - licenciatura, trvá dva roky a je úzce specializován. Jeho absolvent získá titul licenciáta (licenciado), který ho opravňuje k vykonávání odborné praxe. Vysoké technické školy udělují diplom inženýra nebo architekta. Jejich první cyklus uděluje titul diplomovaného technika. Vysoké technické školy nabízejí tyto studijní obory: architekturu, inženýrství, letectví, stavební obor, důlní, lodní obor, obor průmyslu, telekomunikací, agronomie a studium informatiky.

Třetí (dvouletý) vysokoškolský cyklus (doktorát) připravuje pro vědeckovýzkumnou práci nebo na povolání vysokoškolského (event. středoškolského) učitele. Podmínkou udělení titulu doktor (doctor) je úspěšné ukončení studia a obhájení doktorské dizertace.

Literatura

Kodet, S.: Současné španělské školství. Praha, ÚIV 1993

Spanish Educational System. Madrid, Ministerio de Educación y Ciencia 1995

Školství ve Švédsku

Základní cíle a trendy vzdělávacího systému

Švédský vzdělávací systém je široce demokratický a propustný. Je založen na tradici lidového vzdělávání a národní školy. Charakteristickým rysem školského systému je vysoký stupeň integrace ve všech stupních. Hlavními principy jsou rovnost, přístup ke vzdělání pro všechny, respektování rozdílů a individuálních zvláštností, schopností a zájmů. K dalším výrazným rysům švédského školství náleží:

- školství je státní
- základní povinné vzdělání je jednotné
- vzdělávání je bezplatné
- výchova a vzdělávání dospělých těsně navazuje na školský systém

Prioritními cíli vzdělávání jsou:

- rozvoj osobnosti žáků s důrazem na rozvoj schopností a zájmů
- směřování profesionální přípravy k širokému odbornému profilu
- důraz na sociální rozvoj
- koncipování výchovy a vzdělávání jako celoživotního procesu
- výchova pro život ve společnosti
- výchova pro využití vlastního volného času

Struktura školského systému

Předškolní výchova

Předškolní výchova se stává ve Švédsku postupně povinnou pro každé dítě. Důsledně je vyřešena docházka šestiletých dětí, které musí strávit v předškolním zařízení nejméně 3 hodiny denně. Děti se v těchto hodinách hravou formou seznamují se základy čtení a psaní. Švédská zařízení pro předškolní výchovu mají název "domy volného času".

Základní škola

Povinná školní docházka je ve Švédsku devítiletá (od 7 do 16 let). Je realizovaná na základní (bývá též označována všeobecná) škole. Vznikla syntézou bývalé lidové školy a reálné školy. Má tři stupně:

- nižší (1. - 3. třída)
- střední (4. - 6. třída)
- vyšší (7. - 9. třída)

Na nižším stupni základní školy jsou hlavními předměty vlastivěda a náboženství. Výuka náboženství však není úzce vázána, ale spíše je pojímána jako výchova k pochopení významu náboženství a společenské problematiky i problematiky široce kulturní. Dalšími povinnými předměty jsou švédština, matematika, hudební, tělesná a pracovní výchova, a od 3. třídy angličtina.

Na středním stupni se za hlavní předmět označuje občanská nauka, dějepis, geologie, biologie a náboženství. Další předměty jsou stejné jako na nižším stupni, přibývá k nim ještě výchova k umění a zeměpis.

Na vyšším stupni přibývá k hlavním předmětům ze středního stupně ještě fyzika a chemie, ubývá náboženství. K dalším povinným předmětům středního stupně přibývá od 8. ročníku nauka o vedení domácnosti a v 9. ročníku nauka o dítěti. Od 7. ročníku přibývají žákům i volitelné předměty (2. cizí jazyk, technika, umění, hospodářství). Můžeme zde sledovat trend, který směřuje k tomu, aby škola poskytovala široký prostor rozvoji základních dovedností v oblasti jazykové, matematické i v oblasti všeobecně vzdělávacích předmětů a podporovala orientaci žáků na budoucí povolání.

Práce školy se řídí oficiálními školními osnovami, které se průběžně revidují. Hodnocení žáků je založeno na poměrném principu. To znamená, že výkon žáka je hodnocen v poměru k výkonu ostatních žáků třídy nebo v poměru k požadavkům, stanoveným pro určitý předmět. Každý žák postupuje do následujícího ročníku nezávisle na hodnocení. Vysvědčení dostávají žáci v nižším a středním stupni vždy pouze na konci cyklu (na konci 3 a 6. ročníku), na vyšším stupni na konci každého školního roku a v pololetí 8. a 9. ročníku. Na konci 9. třídy dostávají žáci závěrečné vysvědčení. To je podmínkou pro přijetí na střední školu.

Cílem povinného devítiletého vzdělání je poskytnout vědomosti a rozvíjet dovednosti, návyky a postoje, podporovat všestranný rozvoj osobnosti žáků a připravovat žáky ke společenské odpovědnosti. Po skončení základní školy přecházejí žáci bez přijímacích zkoušek na střední školu. Pouze 10% žáků nepokračuje ve studiu po ukončení povinné školní docházky.

Střední školy

Střední škola integruje všechny typy bývalých středních škol do jednoho typu. Tato škola má jednotnou organizační strukturu, ale diferencovaný obsah. Poskytuje střední všeobecné a úplné střední odborné vzdělání. Na středních školách se realizuje dvacet pět různých linií, z nichž část je všeobecného a akademického typu a část je zaměřena odborně. Existují dva základní typy studia:

- A) dvouleté studium, tzv. krátký program, který připravuje studenty pro oblast výroby, distribuce, administrativy, zdravotnictví, sociální péče a dalších služeb
- B) tří- až čtyřleté, tzv. dlouhý program, který je náročnější a umožňuje ve 3. a 4. roce určitou specializaci a poskytuje úplné střední všeobecné nebo odborné vzdělání a které studenty připravuje jednak pro studium na vysokých školách i pro další alternativní vzdělávání, jednak pro výkon určitých technicko-hospodářských funkcí.

Integrovaná střední škola má společné základní kurikulum, které tvoří švédský jazyk a literatura, angličtina, dějepis, matematika a tělesná výchova. Dvouleté kurzy poskytují zpravidla všeobecný základ a praktickou odbornou orientaci. Dlouhý program je náročnější a umožňuje určitou specializaci v humanitních, přírodovědných a technických oborech. Součástí tohoto programu je zpravidla samostatné řešení specializovaných projektů.

Významnou prioritou středoškolského studia jsou společenskovední předměty. Skupinu těchto předmětů tvoří nauka o společnosti, dějepis, dějiny náboženství, umění a hudba. Centrální postavení má nauka o společnosti a světonázorová výchova. Ve všech směrech je podstatná výuka švédštiny a angličtiny. Charakteristickým rysem středoškolské výuky je integrace předmětů, např. zeměpisu, geologie a astronomie do předmětu nauka o přírodě. Významné postavení má matematika. Stále větší pozornost se věnuje výuce cizích jazyků. Vedle výuky angličtiny je ve všech větvích dlouhého programu povinný druhý, někdy i třetí cizí jazyk.

Kromě povinných předmětů existují ve všech větvích i předměty volitelné. Výraznější diferenciací nastává po prvním ročníku pomocí volitelných skupin a jednotlivých předmětů. Ve druhém ročníku studenti rozhodují o charakteru studia (praktické, teoretické, aplikované obory), o obsahovém zaměření i o určité specializaci. Studentům, kteří dosahují dobrých výsledků je doporučována akademická orientace studia (gymnaziální typ studia) a kursy dlouhodobého programu. Ostatním studentům jsou doporučeny aplikované a prakticky orientované kursy.

Bez ohledu na výsledky studia student postupuje do dalšího ročníku. Opakování je možné na vlastní žádost studenta. Od druhého ročníku mohou studenti skládat v daných termínech zkoušky (testy). Na konci studia jsou již zkoušky vykonány, studium není tedy uzavřeno jednorázovou závěrečnou zkouškou, avšak výsledky zkoušek jsou uvedeny na závěrečném vysvědčení. Absolutorium 3. ročníku (a to i ve čtyřleté větvi) opravňuje studenta ke vstupu na vysokou školu.

Cílem středoškolského vzdělávání je především všestranný rozvoj osobnosti studenta. Všem studentům je poskytována příležitost, aby mohli rozvinout své zájmy, schopnosti i nadání. Švédská škola je orientována především do budoucnosti tak, aby po dokončení školy měli studenti možnost dalšího rozvoje vzdělání.

Vysoké školy

Vysoké školy ve Švédsku zahrnují univerzity a ostatní vysoké školy, které poskytují úplné vysokoškolské vzdělání. Koleje poskytují v krátkých vzdělávacích cyklech neúplné vysokoškolské vzdělání. Na vysoké školy vstupují studenti bez přijímacích zkoušek. Jsou přijímáni na základě bodových limitů celkového prospěchu ze střední školy, který si stanovuje každá fakulta. Nejvyšší požadavky mají fakulty lékařské a technické, nejnižší filosofické, teologické a právnické. Na některých vysokých školách mohou studovat i absolventi dvouletých středních škol. Další možností vstupu na vysokou školu je čtyřletá pracovní praxe a dovršení věku 25 let (případně splnění dalších požadavků dle rozhodnutí fakulty).

V současné době se všechny vysokoškolské směry rozlišují do pěti skupin:

- a) technické obory
- b) ekonomické a sociální obory
- c) zdravotnické a lékařské obory
- d) učitelské a pedagogické obory
- e) informační, komunikační a kulturní obory

Délka studia na vysoké škole se pohybuje od jednoho roku do 5,5 roku. Vysokoškolské studium je založeno na kreditním systému. Školní rok bývá rozdělen do dvou nebo více období. Některé přednášky jsou ukončovány zkouškami. Vysokoškolské studium je zakončeno

dizertační práci a její obhajobou před veřejnou komisí. Na vysokoškolské vzdělání může navazovat postgraduální studium, jehož zakončením je doktorát.

Literatura

Váňová, M. a kol.: Vzdělávací systémy ve vyspělých evropských zemích. Praha, UP 1994

Wolf, J.: Školství ve Švédsku. Praha, ÚŠI 1985

Walterová, E.: Závěrečné zkoušky na střední škole v zahraničí. Praha, ÚIV 1996

Školství ve Velké Británii (Anglie a Wales)

Základní cíle a trendy vzdělávacího systému

Anglický státní školský systém se začal vytvářet v poslední třetině minulého století. V roce 1870 byl schválen školský zákon, který dával školským úřadům pravomoc prosazovat školní docházku u všech dětí ve věku od pěti do jedenácti let. Do té doby bylo veškeré školství v

rukou církve a dobrovolných organizací. Princip duálního systému, podle něhož existují vedle sebe školy státní a církevní, platí v anglickém školství dodnes.

Anglický školní systém se vyznačuje celou řadou zvláštností. To se týká i povinné školní docházky, která trvá od roku 1972 plných jedenáct let. Povinná školní docházka je pro děti od 5 do 16 let. Během této doby jsou žáci vzděláváni podle celostátně platných a závazných osnov /National Curriculum/. Toto kurikulum bylo zavedeno v roce 1988 zákonem o školské reformě /Education Reform Act/.

Cílem vzdělávání, jak je také formulováno v zákoně z roku 1988, je prostřednictvím vzdělání zmírňovat rozdíly mezi skupinami obyvatel a všem poskytnout možnost dosáhnout libovolného postavení ve společnosti.

Struktura školského systému

Výchova a vzdělání se uskutečňuje v předškolních zařízeních, počátečních a středních školách a v institucích poskytujících vyšší a další vzdělávání. Nejvyšší stupeň v systému postsekundárního školství tvoří vysoké školy.

Předškolní výchova

Pro děti ve věku do pěti let je určena celá řada předškolních zařízení - mateřských škol, neformálních škol, vedených často rodiči, center zřízených při kostelích. Většina těchto zařízení /93 % v roce 1989/ je provozována soukromým sektorem. Tato zařízení jsou velice různorodá a v průměru je navštěvuje 36% dětí ve věku 3 - 5 let. Ve veřejném sektoru je předškolní výchova bezplatná. Bývá rozdělena do dvou cyklů: pro děti ve věku 3 - 4 roky a pro děti ve věku 4 - 5 let.

Organizovaná předškolní výchova je chápána jako prostředek pro vyrovnání rozdílů mezi dětmi z různých sociálních skupin a jako období pro získávání přehledu o schopnostech dětí z hlediska jejich dalšího rozvoje.

Základní škola

Primární škola / 5 - 11 let /

Tato škola je členěna na dva stupně:

- nižší stupeň / infant school / pro děti od 5(4) do 7 let
- vyšší stupeň / junior school / pro děti od 8 do 11let

Národní kurikulum pro primární školy sestává ze 3 povinných předmětů /matematika, angličtina, přírodní vědy/ a šesti základních předmětů /technologie, historie, zeměpis, výtvarná výchova, hudební výchova, tělesná výchova/. Náboženství je povinným předmětem kurikula. Všechny předměty musí prolínat tyto 3 elementy:

- hodnoty a aspekty zajišťující rovnocenné příležitosti a vzdělání pro život v multikulturní společnosti
- dovednosti komunikační: personální a sociální, řešení problémů, informační technologie, samostatné studium

- obecná témata: porozumění ekonomice a průmyslu, zdravotní výchova, občanská výchova, ekologická výchova a výchova k povolání

Základní školu mohou děti absolvovat v různých institucích:

- a) základní škola (primary school) pro děti ve věku 5 - 11 let, která se dělí na dva stupně: infant department a junior department
- b) v samostatných školách nižšího stupně (infant school) pro děti ve věku 5 - 8 let
- c) v samostatných školách vyššího stupně (junior school) pro děti ve věku 8 - 11 let
- d) v počáteční škole (first school) pro děti ve věkových skupinách 5 - 6, 5 - 9, 5 - 10, nejběžnější formou je počáteční škola pro skupinu 5 - 8 let
- e) v prostřední škole (middle school) pro děti ve věkových skupinách 8 - 12, 9 - 13, 10 - 13 let, nejběžnější formou je prostřední škola pro skupinu 8 - 12 let
- f) v přípravné (nezávislé) škole (independent school), které jsou soukromými školami

Střední školy / 11 - 16 let /

Většina dětí / 86% / ve věku 11 let přechází na jednotnou střední školu (comprehensive school), kolem 6% žáků navštěvuje "middle school" /pro děti ve věku 9 - 13 let nebo 14 let/. Klasické středoškolské vzdělání poskytuje grammar school /3,5% žáků/. Asi 5% populace navštěvuje moderní školy /modern school / a technické školy. Vzdělávací politika je zaměřena na snahu o co největší rozmanitost škol v tomto středním článku /např. City Technology Colleges, Management Schools/. Přijímání na střední školy probíhá bez přijímacích zkoušek.

V národním kurikulu těchto škol jsou zahrnuty všechny předměty z kurikula primární školy a jsou přidány moderní cizí jazyky /obvykle francouzština, je možná i němčina a španělština/. Další vzdělávací instituce /post compulsory education/ navazují na střední školy a do nejrůznějších typů těchto škol vstupuje 73% populace ve věku 16 let. Žáci mohou studovat na školách nazývaných "Sixth form" nebo na terciálních kolejích /tertiary colleges/, které poskytují především odborné vzdělání.

Národní kurikulum je hodnoceno ve 4 věkových kategoriích:

Key Stage 1 /ročník druhý - ve věku 7 let/

Key Stage 2 /ročník šestý - ve věku 11 let/

Key Stage 3 /ročník devátý - ve věku 14 let/

Key Stage 4 /ročník jedenáctý - ve věku 16 let/

Každý klíčový stupeň má vzrůstající úrovně /levels/ obtížnosti:

Key Stage 1 - levels 1, 2 a 3

Key Stage 2 - levels 2, 3, 4 a 5

Key Stage 3 - levels 3, 4, 5, 6 a 7

Key Stage 4 - levels 4, 5, 6, 7, 8, 9 a 10

Kvalita kurikula - dosažení kurikulem stanovených cílů, je hodnocena a ověřována vládní institucí /School Curriculum and Assessment Authority - SCAA/.

Žáci se mohou ucházet o získání vysvědčení o středoškolském vzdělání na základě úspěšnosti testů v klíčovém stupni 4 /Key Stage 4/. Toto vysvědčení je nazýváno General Certificate of Education - GCE. Tento certifikát má dvojí funkci: na jedné straně slouží jako vstupní

kvalifikace při ucházení se o zaměstnání, na druhé straně je dokumentem vyžadovaným při vstupu mladých lidí do institucí dalšího vzdělávání /koleje, technické školy/. Předpokladem pro vstup na univerzitu je úspěšné zvládnutí testu ve 3 - 4 předmětech, což je nazýváno "zlatým standardem" a na základě úspěšnosti v získání GCE A - level. Vysvědčení tohoto typu získávají studující zpravidla po dvouleté přípravě na koleji nebo odborné škole, tedy asi v 18 letech.

V zájmu dosažení co nejvyššího ekonomického pokroku je v současné době zaváděn systém, zajišťující adekvátní odbornou přípravu. Tento systém je tvořen a monitorován Národním úřadem pro odborné kvalifikace /National Council for Vocational Qualifications - NCVQ/. Tento zavádí standardy, které definují dovednosti a vědomosti nezbytné pro povolání. Tato příprava je prováděna formou modulů, které jsou zajišťovány praxí a školou nebo kolejí. Závěrečná odborná zkouška NVQ má 5 úrovní a v současné době je možné jej dosáhnout v pěti oborech: výroba, volný čas a turistika, ekonomické studie, umění a design, zdraví a sociální práce. Připravuje se rozšíření na 14 oblastí.

Kromě státních škol existují také školy nezávislé /independent schools/, které nezískávají finance z veřejných prostředků, ale podléhají v oblasti kvality výuky, úrovně učitelů ministerstvu školství. Největší a nejdůležitější kategorií nezávislých škol jsou soukromé internátní školy / public schools /. Děti do těchto škol jsou přijímány na základě náročných zkoušek ve věku 12 - 13 let. Školné je poměrně vysoké. Studenti jsou připravováni pro akademická studia. Tyto školy nemusí postupovat dle Národního kurikula a nejsou kontrolovány a řízeny školskými úřady. Do této skupiny škol patří také církevní školy, které jsou finančně podporovány místními úřady i církví. Využívají národního kurikula.

V britském vzdělávacím systému je několik typů středních škol:

1. Klasická střední škola (grammar school) pro studenty ve věku 11 - 16 let, resp. 18 let. Poskytuje střední všeobecné vzdělání. Cílem je příprava na akademická studia
2. Střední technická škola (secondary technical school) pro studenty ve věku 11 - 16 let, resp. 18 let. Poskytuje střední všeobecné vzdělání se zaměřením na technické obory
3. Střední moderní škola pro studenty ve věku 11 - 16 let. Jedná se o střední všeobecně vzdělávací školu se zaměřením na praktické předměty. Je určena žákům, kteří chtějí nastoupit do zaměstnání
4. Jednotná střední škola (comprehensive school) pro studenty ve věku 11 - 16 let, resp. 18 let. Je zaměřena na všeobecné vzdělání
5. Nezávislé střední školy (independent school) pro studenty ve věku 13 - 16, resp. 18 let. Jsou soukromými institucemi, většinou s internátní formou vzdělávání. Většinou jsou pouze chlapecké nebo dívčí

V 16 letech po ukončení povinné školní docházky mají žáci v podstatě tyto možnosti:

- a) zůstat ve své škole v tzv. šestém ročníku a ucházet se o vysvědčení GCE úroveň A, které je opravňuje ke studiu na vysoké škole
- b) zůstat ve škole v tzv. šestém ročníku, studovat do 18 let v některém z odborně zaměřených kursů a získat vysvědčení o středním vzdělání odborného zaměření NVQ, které je opravňuje k nástupu do praxe, do vyššího stupně koleje dalšího vzdělávání nebo na polytechniku
- c) nastoupit do koleje dalšího vzdělávání a připravovat se na povolání nebo na získání střední technické kvalifikace
- d) nastoupit do zaměstnání

Vysoké školy

Vysoké školství je tvořeno vzdělávacími institucemi, které se dají rozdělit do dvou základních typů:

1. Autonomní instituce /university/
2. Veřejné instituce, řízené místními školskými orgány /polytechniky, pedagogické koleje/

Každá universita má vlastní organizaci studia, rozhoduje o obsahu vzdělání i o udělování titulů. Prvním titulem je bakalář / BA, BSc, BEd /, dále pak master /M.A. - Master of Arts, M.Sc. - Master of Science / a doktor /Ph.D./. Přijetí na univerzitu závisí na přijímací zkoušce. V některých oborech existuje tzv. numerus clausus, tj., omezený počet studentů daného oboru. Jedná se zejména o lékařské obory, právo učitelství. Přijímání na vysoké školy je prestižní záležitostí univerzit. Většina univerzit uznává jako důležité kritérium výsledek zkoušky GCSE A level.

Cílem polytechnik je poskytnout odbornou vysokoškolskou přípravu. Jsou úzce spojeny s průmyslem a obchodem. Udělují titul, který je rovnocenný titulu bakaláře z univerzit.

Koleje dalšího vzdělávání pokrývají celou škálu oborů orientovaných na průmyslové či obchodní problémy. Udělují titul bakaláře a magistra, s tím, že závěrečné práce i výzkumy probíhají přímo v podnicích. Cílem vzdělávání je příprava kvalifikovaných pracovníků pro praxi.

Literatura

Hušek, M.: Školství v Velké Británii. Praha, ÚŠI, 1987

Morkes, F.: Zavádění celostátně závazných učebních osnov ve Velké Británii. Praha, ÚIV 1992

School Update for Teachers and Governors. News from DES, NCC and SEAC. London, Department of Education and Science 1992.